

Analiza rynku turystycznego Republiki Gruzji

Renata Glińska
TiR IV rok, ORT 2

„... żeby zrozumieć, co znaczą słodkie, świeże pomidory, lepkie od cukru arbuzy, cierpkie wino, ostre skały Kaukazu i ludzie, dla których największym szczęściem jest gość, trzeba pojechać i zobaczyć to na własne oczy.”

Anna Napieralska, Ewa Mączyńska

SPIS TREŚCI

Wstęp	4
I. Uwarunkowania rozwoju turystyki przyjazdowej, krajowej i wyjazdowej.	5
1. Najważniejsze atrakcje turystyczne	5
2. Determinanty aktywności turystycznej ludności	11
2.1 Turystyka przyjazdowa	11
2.2 Turystyka krajowa	14
3. Stan rozwoju infrastruktury turystycznej i komunikacyjnej	31
3.1 Baza noclegowa	31
3.2 Biura podróży	32
3.3 Sieć komunikacyjna. Przewoźnicy	33
4. System szkolnictwa turystycznego	38
5. Rynki docelowe i narzędzia promocyjne.....	39
II. Rynek recepcji turystycznej.....	41
1. Wielkość przyjazdów. Kraje emitujące.....	41
2. Dochody z turystyki przyjazdowej.....	44
3. Regiony geograficzne.	46
III. Rynek emisji turystycznej	47
1. Liczba podróży zagranicznych.	47
2. Wydatki na podróże krajowe i zagraniczne.....	48
3. Zróźnicowanie geograficzne i ilościowe destynacji, do których najchętniej wyjeżdżają mieszkańcy Gruzji	49
IV. Znaczenie rynku Gruzji dla Polski	50
Podsumowanie.....	52
Bibliografia:	54
Spis Ilustracji	55
Spis fotografii:	55
Spis map:	55

Spis tabel, schematów i wykresów:	55
---	----

Celem tej pracy jest analiza rynku turystycznego Republiki Gruzji i określenie jego znaczenia na globalnym rynku turystycznym, w kontekście jego użyteczności dla Polski.

W pracy zastosowano metodę badawczą analizy źródeł wtórnych (*desk research*). Najważniejszym źródłem informacji był Internet. Zdecydowana większość pracy została opracowana na podstawie danych statystycznych zawartych na gruzińskich oraz innych, międzynarodowych stronach internetowych. Skorzystano, między innymi z informacji znajdujących się na stronach Urzędu Statystycznego Gruzji, Departamentu Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji, Banku Światowego, Światowej Organizacji Turystyki oraz oficjalnej strony Gruzji. Źródłami uzupełniającymi były portale internetowe opisujące dany kraj oraz przewodnik turystyczny po Gruzji i Armenii.

Praca składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy z nich opisuje uwarunkowania rozwoju turystyki przyjazdowej, krajowej i wyjazdowej. Rozdział ten przedstawia najważniejsze atrakcje turystyczne Gruzji; determinanty aktywności turystycznej ludności, takie jak: czynniki demograficzne, ekonomiczne, społeczno-kulturowe, czas wolny, styl życia, potrzeby i motywacje; stan rozwoju infrastruktury turystycznej i komunikacyjnej; system szkolnictwa turystycznego oraz rynki docelowe i narzędzia promocyjne. Drugi rozdział obejmuje analizę rynku recepcji turystycznej w Gruzji i zawiera takie informacje jak: wielkość przyjazdów i kraje emitujące, dochody z turystyki przyjazdowej oraz regiony koncentracji ruchu turystycznego. Trzeci rozdział dotyczy rynku emisji turystycznej. Opisuje wielkość podróży krajowych i zagranicznych, wydatki na podróże oraz zróżnicowanie geograficzne i ilościowe najchętniej wybieranych przez Gruzinów destynacji turystycznych. Ostatni rozdział stanowi próbę określenia znaczenia rynku Gruzji dla Polski.

I. UWARUNKOWANIA ROZWOJU TURYSTYKI PRZYZJAZDOWEJ, KRAJOWEJ I WYJAZDOWEJ

1. NAJWAŻNIEJSZE ATRAKCJE TURYSTYCZNE¹

Gruzja jest krajem zróżnicowanym zarówno pod względem geograficznym, jak i kulturowym. Występują tu wszelkie formy ukształtowania terenu – od wybrzeża czarnomorskiego na zachodzie, poprzez Nizinę Kolchidzką oraz Kotliny Dolnokartlijską i Kachetyjską, po wysokie góry Wielkiego Kaukazu, przekraczające 5000 m n.p.m. Bogata kultura gruzińska, w której dużą rolę odgrywa zamiłowanie do biesiad, muzyki i zasada gościnności są magnesem, który przyciąga turystów z całego świata.

Mapa 1. Mapa fizyczna Gruzji

Źródło: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gruzja.png>, data odczytu: 01.05.2010

¹ Kamiński K., *Gruzja Armenia. Magiczne Zakaukazie*, Wyd. Bezdroża, Kraków, 2006.

www.kaukaz.pl, data odczytu: 28.04.2010

Mapa 2. Polityczna mapa Gruzji

Źródło: http://www.nationsonline.org/PDF-Country-Maps/Georgia_Map.pdf, data odczytu: 01.05.2010

Najczęściej odwiedzaną miejscowością Gruzji jest jej stolica – Tbilisi. Najważniejsze atrakcje miasta to: Świątynia Matki Bożej Metechskiej (Metechi), Pałac Daredżani zbudowany pod koniec XVIII w., Katedra Sioni z największą relikwią Kościoła gruzińskiego – krzyżem św. Niny, bazylika Anczischati, kościół Mama Dawiti na zboczu Świętej Góry – Mtacmindy, a także Twierdza Narikała znajdująca się w centrum starego miasta. Innymi miejscami wartymi zobaczenia w Tbilisi są: Ogród Botaniczny założony w 1845 r. w miejsce gruzińskich ogrodów królewskich oraz Muzeum Narodowe, prezentujące eksponaty od paleolitu po czasy współczesne.

Obowiązkowym punktem zwiedzania Gruzji jest dawna stolica kraju – Mccheta, znajdująca się ok. 25 km od Tbilisi. W mieście znajduje się wiele cennych zabytków, z których trzy: Katedra Sweti Cchoweli, Monastyr Dźwari (zlokalizowany na szczycie wzgórza górującego nad Mcchetą) oraz zespół architektoniczny Samtawro zostały wpisane na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO.

Mapa 3. Mapa najważniejszych zabytków gruzińskich

Źródło: http://www.kaukaz.pl/grafika/mapy_wszystkie/zabytki_700.jpg, data odczytu: 28.04.2010

Gruzińska Droga Wojenna to kolejna ważna atrakcja turystyczna Gruzji, którą szczególnie chętnie odwiedzają miłośnicy gór. Jest to szlak prowadzący z Tbilisi przez Wielki Kaukaz, aż do Władykaukazu, słynący z pięknych widoków oraz oryginalnych zabytków, takich jak: twierdze, kościoły, baszty obronne i góralskie domostwa. Na szlaku wyróżnia się forteca Ananuri z przełomu XVI i XVII w., malowniczo położona nad Jeziorem Zhinwalskim. Droga prowadzi też przez kurort narciarski Gudauri, ale najpopularniejszym celem wypraw jest miasto Kazbegi oraz XIV-wieczny kościół św. Trójcy - Tsminda Sameba, położony na wysokości 2170 m n.p.m. na tle góry Kazbek, w pobliżu wioski Gergeti. Kościół ten stał się symbolem Gruzji. Sama Góra Kazbek (gruzińskie Mkinwarcweri, czyli "zamarznięty szczyt") to nieczynny wulkan o wysokości 5047 m n.p.m., będący najbardziej popularnym miejscem trekkingowym w Gruzji.

Fot. 1. Kościół Tsminda Sameba, Gergeti

Źródło: <http://www.panoramio.com/photo/14020198>, data odczytu: 01.05.2010

Fot. 2. Góra Kazbek, Wielki Kaukaz

Źródło: <http://www.trekearth.com/gallery/Asia/Georgia/East/MtskhetaMtianeti/Kazbegi/photo943619.htm>, data odczytu: 01.05.2010

Abchazja jest uważana za jeden z najpiękniejszych regionów Gruzji, jednak ze względu na jej nieuregulowany status polityczny, podróżowanie w to miejsce jest niezbyt bezpieczne i odradzane turystom.

Region Swanetia jest rajem dla alpinistów. Znajduje się tu słynny szczyt Uszba (4700 m n.p.m.) oraz Szchara – najwyższy szczyt Gruzji (5068 m n.p.m.). Kilka pięciotysięczników tworzy Ścianę Bezingi, która jest swoistą „mekką” wspinaczy. Niestety, zdarzają się w tym regionie napady rabunkowe, dlatego nie należy on do najbezpieczniejszych w Gruzji.

Region Racza Leczhumi może poszczycić się perłą architektury, jaką jest kościół w Nikorcmindzie, pochodzący z XI w. Racza jest też znana z kurortów: Utsersa i Shovi.

Imeretia jest obszarem zróżnicowanym krajobrazowo, w którym najważniejszymi zabytkami są, wpisane na listę UNESCO: kompleks architektoniczny Gelati z początku XII w. z monastylem z bogatymi freskami oraz ruiny katedry Bagrati w Kutaisi. Dużą atrakcją są również skamieniałości śladów dinozaurów w rezerwacie Sataplijskim. Dla grotolazów interesujące mogą być jaskinie niedaleko Kutaisi.

W Kartlii Środkowej (Szida-Kartli) najważniejszymi atrakcjami turystycznymi są: stolica regionu - Gori oraz Upliscyche – skalne miasto założone w epoce brązu i dawna rezydencja gruzińskich królów. Gori jest miastem, w którym urodził się Josif Wisarionowicz Dżugaszwili, szerzej znany jako Józef Stalin. Oprócz muzeum Stalina znajdziemy tu stojącą na skalistym wzgórzu twierdzę Gori, kościół Goridżwari oraz Narodowe Muzeum Historyczno – Etnograficzne. Północna część Szida-Kartli: rejon Dżawa, północny fragment Karelii i Gori znajduje się na obszarze samozwańczej Republiki Południowej Osetii, dążącej do przyłączenia z Rosją. Jest to teren konfliktowy, dlatego też należy się wystrzegać podróży w ten rejon.

Kachetia słynie z wybornych gatunków win, takich jak: Cinandali, Napareuli, Gurdżani i Saperawi. Region ten bogaty jest także w setki architektonicznych zabytków, wśród których na szczególną uwagę zasługują: monastyr Bodbe (według legendy, wzniesiony w miejscu pochówku św. Niny), pałac Cinandali – rezydencja Aleksandra Czawczawadze i fabryka wina, Dawid Garedża – średniowieczny kompleks klasztorny założony w VI w. przez 13 syryjskich ojców, Gremi – ruiny zabytkowego miasta powstałego w XV w., Ikalto – kompleks klasztorny z 2 połowy VI w., Katedra Alawerdi – jeden z najwspanialszych monastyrów gruzińskich, pochodzący z okresu zjednoczenia się kraju, a także Signagi – miasto położone na szczycie góry, z widokiem na Alazańską Równinę, powstałe w 2 połowie XVIII w. na miejscu starej twierdzy. Inną atrakcją Kachetii jest Park Narodowy Lagodechii, znany z wodospadów dochodzących do 12 m. Występuje tu wiele rzadkich gatunków roślin i zwierząt.

Fot. 3. Dawid Garedża - średniowieczny kompleks klasztorny

Źródło: http://www.kaukaz.pl/gruzja/tymczasowa_galeria/8016_dawit_gareczy.jpg, data odczytu: 01.05.2010

W Kartlii Dolnej warto zobaczyć Dmanisi, gdzie odnaleziono najstarsze szczątki człowiekowatych w Euroazji (datowane na 1,8 – 1,7 mln lat), a także monaster Bolnisi Sioni – jeden z najstarszych chrześcijańskich kościołów Gruzji, datowany na IV w.

W krajobrazie Samcche-Dżawachetii dominują głębokie wąwozy oraz ścięte stożki wygasłych wulkanów Gór Samsarskich (Didi Abuli 3300 m) i Gór Dżawacheckich. Turystów najbardziej przyciągają znane fortyfikacje Chertwisi oraz skalne miasto Wardzia. Dla miłośników natury, obowiązkowym punktem zwiedzania jest Park Narodowy Borżomi – Karagauli – jeden z największych parków w Europie. Borżomi jest również słynnym ośrodkiem wypoczynkowym i uzdrowiskiem balneologicznym. W Bakuriani, natomiast, swoje miejsce znajdują fani sportów zimowych.

Autonomiczna Republika Adżarii określana jest „muzułmańską Gruzją”. Znajduje się tu więcej meczetów niż kościołów, które na stałe wpisały się w krajobraz tego regionu. W kulturze adżarskiej ciągle są obecne elementy islamskie oraz tureckie. Adżaria kojarzona jest także z polami herbacianymi i czarnomorskimi plażami.

Batumi jest jednym z największych miast Gruzji, a zarazem stolicą Adżarii. Warto odwiedzić to miasto portowe, z XIX – wieczną architekturą, pięknymi

wzgórzami i niepowtarzalnym klimatem. Główną atrakcją Batumi jest Ogród Botaniczny, za którym rozciągają się słynne pola herbaciane. W mieście znajduje się też jedno z najciekawszych gruzińskich muzeów – Muzeum Sztuki Adżarii, a także Muzeum Stalina z największym w Gruzji portretem dyktatora.

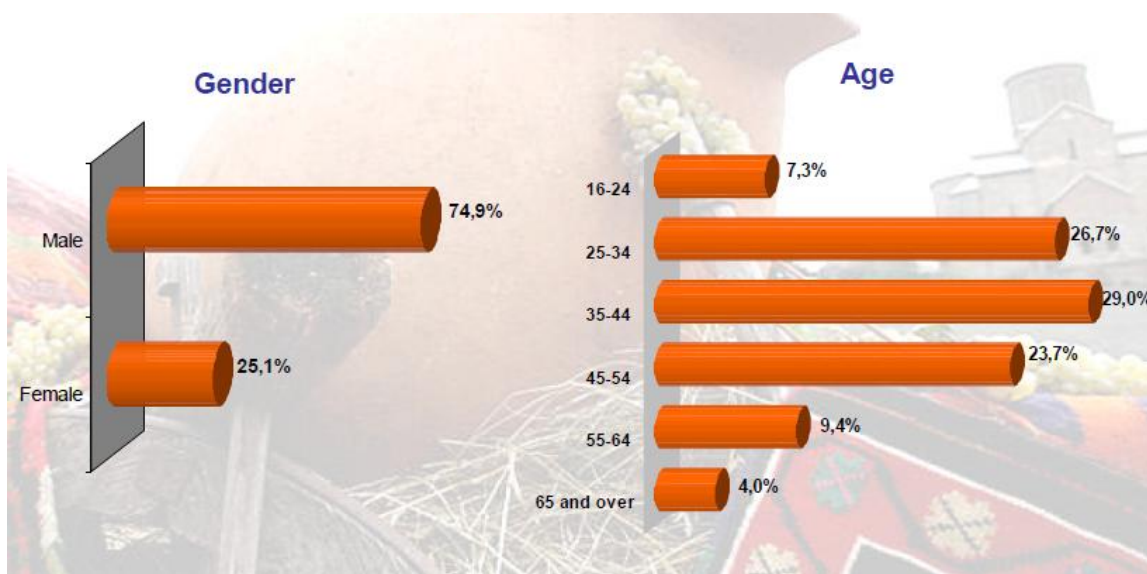
Niedaleko Batumi znajduje się ważny, historyczny ośrodek wojenno – strategiczny z twierdzą Gonio. Ten rzymski obiekt obronny, jako jeden z nielicznych na świecie, zachował się w całości.

2. DETERMINANTY AKTYWNOŚCI TURYSTYCZNEJ LUDNOŚCI

2.1 TURYSTYKA PRZYJAZDOWA

2.1.1 CZYNNIKI DEMOGRAFICZNE

Wykres 1. Demografia ankietowanych turystów zagranicznych

Źródło: Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji

[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvleebi/Survey%20of%20International%20Travelers%20at%20the%20National%20Borders%20of%20Georgia%20\(May-June-2008\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvleebi/Survey%20of%20International%20Travelers%20at%20the%20National%20Borders%20of%20Georgia%20(May-June-2008).pdf), data odczytu: 02.05.2010

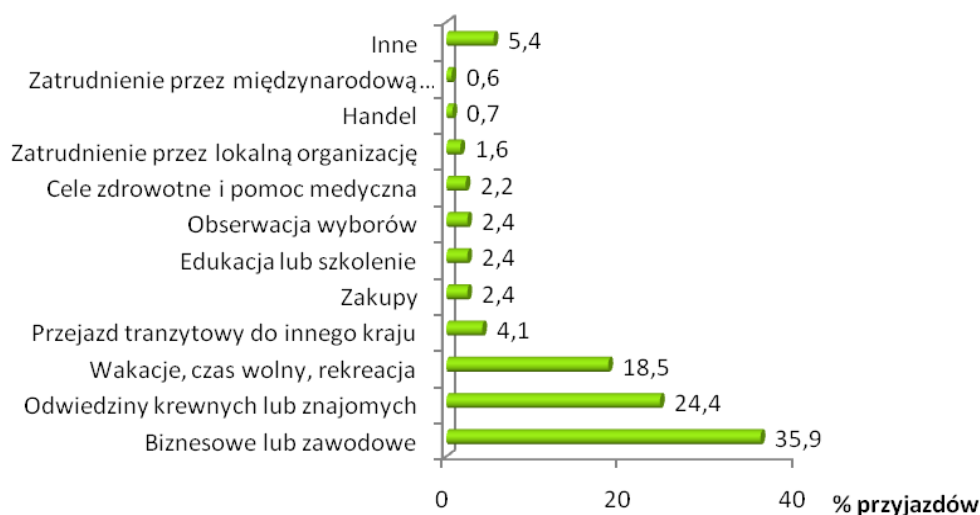
W 2008 r. przeprowadzono ankietę dotyczącą przyjazdów turystów zagranicznych do Gruzji. Badanie obejmowało łącznie 1012 osób, a przeprowadzone zostało na lotnisku w Tbilisi oraz na granicznych punktach kontrolnych Gruzji.

Z ankiety wynika, że najczęściej odwiedzających zagranicznych (29%) mieści się w przedziale wiekowym 35-44 lat. Nieco mniej (26,7%) zawiera się w przedziale 25-34 lat. 23,7% stanowiły osoby w wieku 45-54 lat. Najmniej było odwiedzających powyżej 65 lat (4%).

Zdecydowana większość ankietowanych była płci męskiej (aż 74,9% respondentów). Przedstawicielek płci żeńskiej było jedynie 25,1%.

2.1.2 CELE PRZYJAZDÓW

Wykres 2. Główne cele przyjazdów do Gruzji

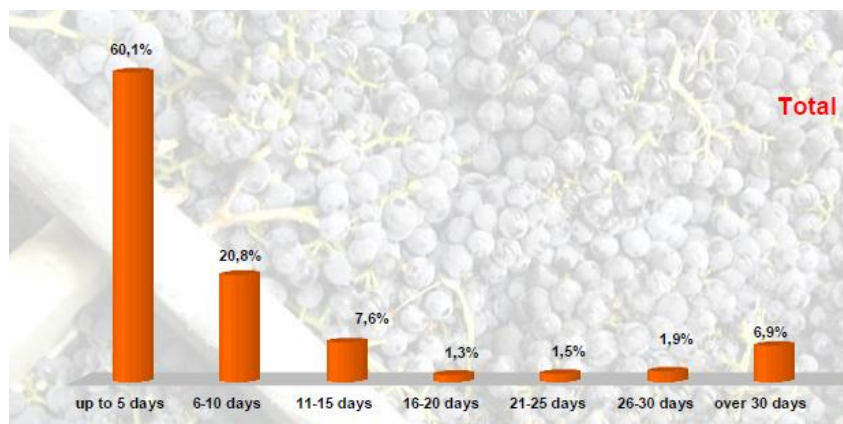
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie Departamentu Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji

[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Survey%20of%20International%20Travelers%20at%20the%20National%20Borders%20of%20Georgia%20\(May-June-2008\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Survey%20of%20International%20Travelers%20at%20the%20National%20Borders%20of%20Georgia%20(May-June-2008).pdf), data odczytu: 05.05.2010

Głównym celem przyjazdów do Gruzji są sprawy biznesowe lub zawodowe (35,9% ankietowanych). Drugim ważnym motywem odwiedzających są wizyty u krewnych lub znajomych (24,4%). 18,5% badanych przyjechało do Gruzji na wakacje, w celach wypoczynkowych i rekreacyjnych. Zdecydowana mniejszość (nieco ponad 2%) odwiedzających przybywa tu w celach zakupowych, edukacyjnych, zdrowotnych lub też jako obserwatorzy odbywających się wyborów.

2.1.3 CZAS WOLNY

Wykres 3. Długość pobytów turystów zagranicznych w Gruzji

Źródło: Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji

[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Survey%20of%20International%20Travelers%20at%20the%20National%20Borders%20of%20Georgia%20\(May-June-2008\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Survey%20of%20International%20Travelers%20at%20the%20National%20Borders%20of%20Georgia%20(May-June-2008).pdf), data odczytu: 05.05.2010

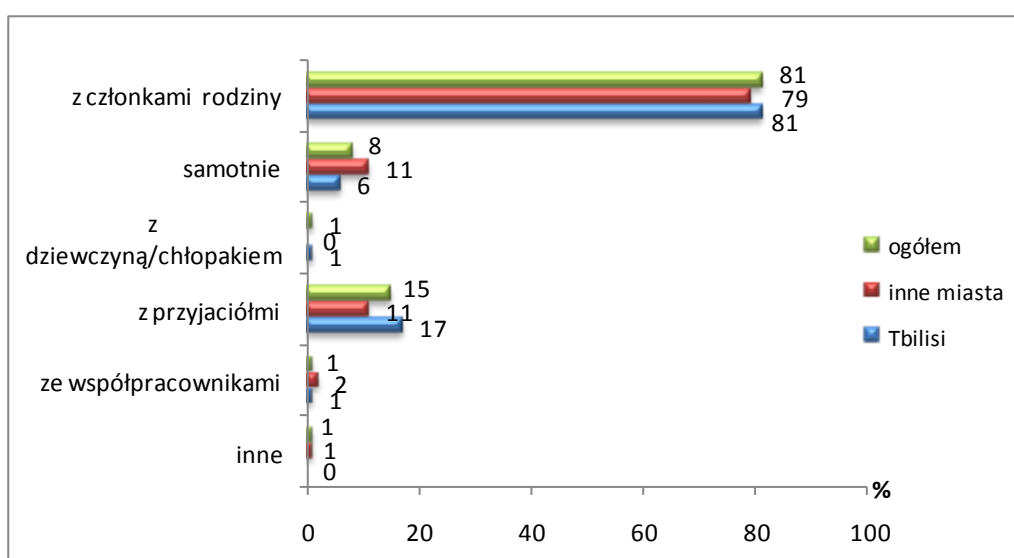
Z przeprowadzonej w 2008 r. ankiety wynika, że większość odwiedzających zagranicznych (aż 60,1%) spędza w Gruzji średnio do 5 dni. Prawie 21% zostaje tu na 6-10 dni. Ciekawy jest fakt, że aż 6,9% respondentów spędziło w Gruzji ponad 30 dni.

2.2 TURYSTYKA KRAJOWA

2.2.1 CZYNNIKI SPOŁECZNO - KULTUROWE

W marcu 2007 r. przeprowadzono ankietę dotyczącą turystyki krajowej w Gruzji. Badanie miało miejsce w 8 miastach Gruzji i obejmowało 800 osób, z czego większość (500 osób) to mieszkańcy Tbilisi.

Wykres 4. Z kim Gruzini spędzili urlop w latach 2006-2007

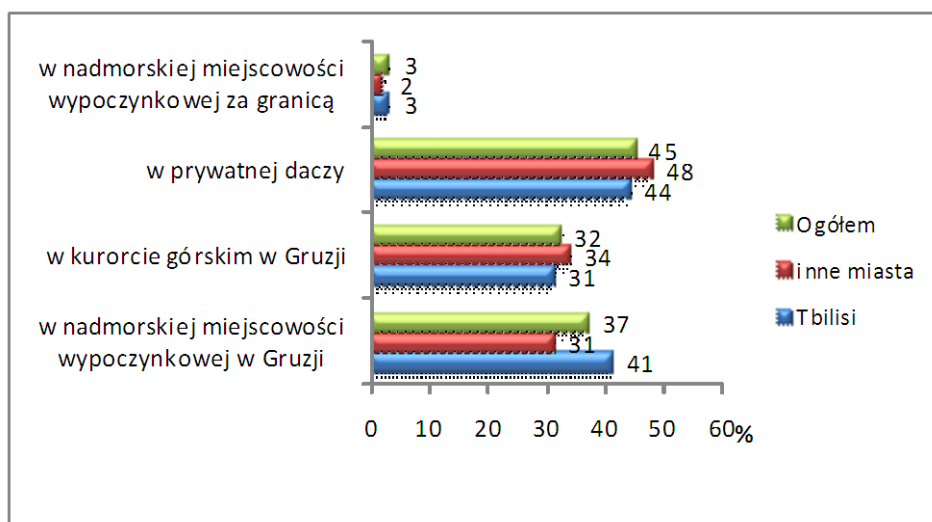
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety przeprowadzonej przez Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji

[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 25.04.2010

Większość z badanych Gruzinów (aż 81%) spędza czas wolny w gronie rodziny, jedyne 15% - z przyjaciółmi, a 8% - samotnie. Najmniej osób wybiera się na urlop ze współpracownikami lub z dziewczyną/chłopcem.

Dane te wskazują na to, że najbardziej rozpowszechnioną formą wypoczynku wśród Gruzinów jest turystyka i/ lub rekreacja rodzinna.

Wykres 5. Gdzie Gruzini spędzili urlop w latach 2006-2007

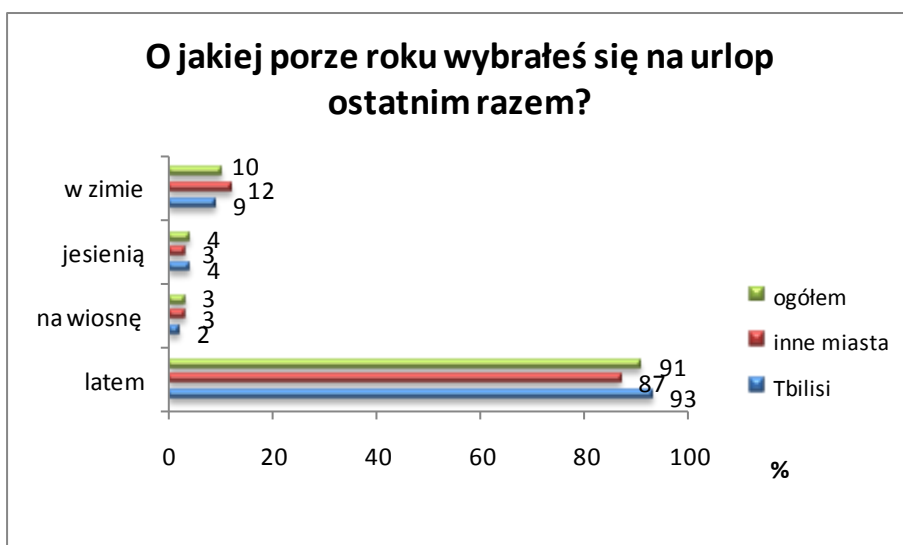
Źródło: opracowanie własne na podstawie

[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 25.04.2010

Z przeprowadzonej ankiety wynika, że dużą popularnością wśród Gruzinów cieszą się prywatne dacz, w których spędzają oni urlop (45% respondentów). 37% badanych odpoczywało w miejscowości nadmorskiej w Gruzji, a 32% w kurorcie górskim. Jedynie 3% ankietowanych Gruzinów wybrało się za granicę, do nadmorskiej miejscowości wypoczynkowej.

Z powyższych danych można wywnioskować, że dużą rolę w aktywności turystycznej mieszkańców odgrywa panująca w kraju moda - korzystanie z dacz, turystyka do znanych kurortów górskich i nadmorskich miejscowości wypoczynkowych.

Wykres 6. Najpopularniejsza pora roku na urlop wśród Gruzinów

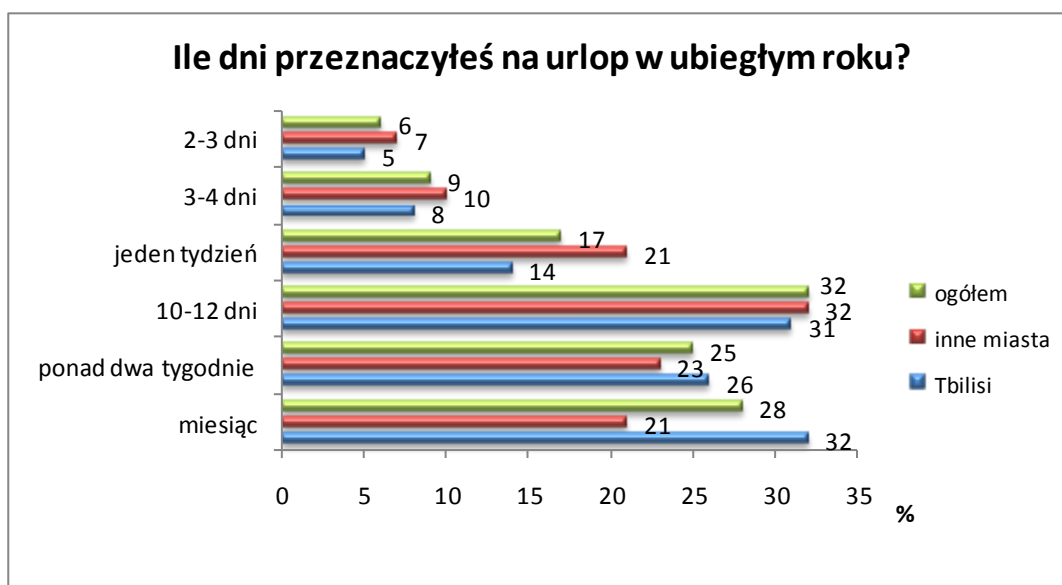
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety przeprowadzonej przez Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji
[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 24.04.2010

Najczęściej wybieraną przez Gruzinów porą roku na urlop jest lato. Może to wynikać zarówno z uwarunkowań społeczno-kulturowych, jak i przyrodniczo-geograficznych. Lato jest idealną porą roku na turystykę wypoczynkową nad morzem oraz w górach, a ta wśród Gruzinów dominuje.

Z wykresu wynika, że turystyka zimowa nie cieszy się zbyt dużą popularnością w Gruzji (tylko 10% ankietowanych wybrało się na urlop w zimie). Poza sezonem tylko znikomy procent Gruzinów korzysta z przysługujących im urlopów (2-4% respondentów).

2.2.2 CZAS WOLNY

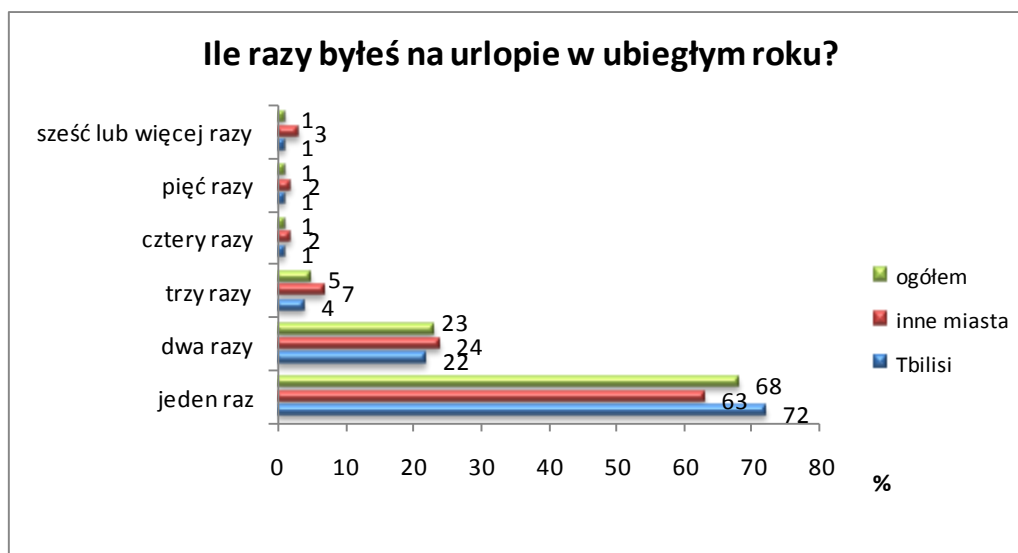
Wykres 7. Ilość dni przeznaczana na urlop przez Gruzinów

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety przeprowadzonej przez Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji

[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 24.04.2010

Wykres 8. Częstotliwość korzystania z urlopu przez Gruzinów

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety przeprowadzonej przez Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji

[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 24.04.2010

Wykresy 7 i 8 przedstawiają wyniki przeprowadzonej w 2007 r. ankiety, która obejmowała między innymi pytanie o wykorzystanie przez Gruzinów urlopów w ciągu roku. Dane te zawierają jednak błąd pomiarowy, gdyż ich suma nie wynosi 100 %.

Według przedstawionych danych, Gruzini przeznaczają dużo czasu na urlop (Wykres 7.). Najbardziej jest to widoczne wśród mieszkańców Tbilisi (aż 32% badanych miało miesiąc urlopu). 25% ankietowanych osób miało ponad 2-tygodniowe urlopy, 32% - 10-12 dniowe, 17%-tygodniowe. Tylko 6% respondentów spędziło 2-3 dni na urlopie.

Przeważająca część ankietowanych tylko jeden raz skorzystała z urlopu w 2006 r. (Wykres 8.). 23% osób wybrało się na urlop 2 razy w ciągu roku, a tylko nieliczni skorzystali z niego więcej niż 2 razy.

Porównując te dane można stwierdzić, że wśród Gruzinów dominuje turystyka długoterminowa, przez co jednak występuje bardzo rzadko w ciągu roku.

2.2.3 STYL ŻYCIA

Tabela 1. Częstotliwość wykonywanych przez Gruzinów czynności w czasie wolnym – zajęcia w domu

Q10 Style of life, frequency of leisure activities (at home) during the last 3 months.	Tbilisi				
	every day	several times a week	several times a week	Once a month or less	never
1. Study/ work on improvement of qualification	11.2%	9.2%	6.6%	11.4%	61.6%
2. Read books	17.4%	20.2%	23.8%	20.0%	18.6%
3. Read newspapers	12.6%	35.0%	24.8%	8.2%	19.4%
4. Read magazines	14.6%	38.0%	26.4%	9.2%	11.8%
5. Listen to the radio	24.6%	31.6%	10.0%	6.0%	27.8%
6. Listen to the music	51.0%	28.8%	8.6%	4.2%	7.4%
7. Watch TV	94.8%	3.8%	0.4%	0.2%	0.8%
8. Watch video/DVD	3.6%	9.4%	15.4%	21.4%	50.2%
9. Play computer games	4.2%	8.2%	6.4%	9.0%	72.2%
10. Go in for sports	4.2%	2.4%	1.2%	6.4%	85.8%
11. Use internet	15.6%	8.8%	7.2%	6.8%	61.6%
12. Look after the house/apartment	60.4%	13.8%	4.0%	2.2%	19.6%
13. Cook	56.0%	16.4%	4.4%	3.4%	19.8%
14. Knit, sew, embroider	3.6%	8.0%	22.8%	12.6%	53.0%
15. Play tennis, chess, card	1.4%	4.8%	8.8%	13.4%	71.6%
16. Busy with children	41.0%	12.0%	6.2%	1.8%	39.0%
17. Receive guests/friends	18.4%	48.4%	28.2%	4.2%	0.8%
18. Speak to my friends	48.6%	36.8%	12.4%	1.4%	0.8%

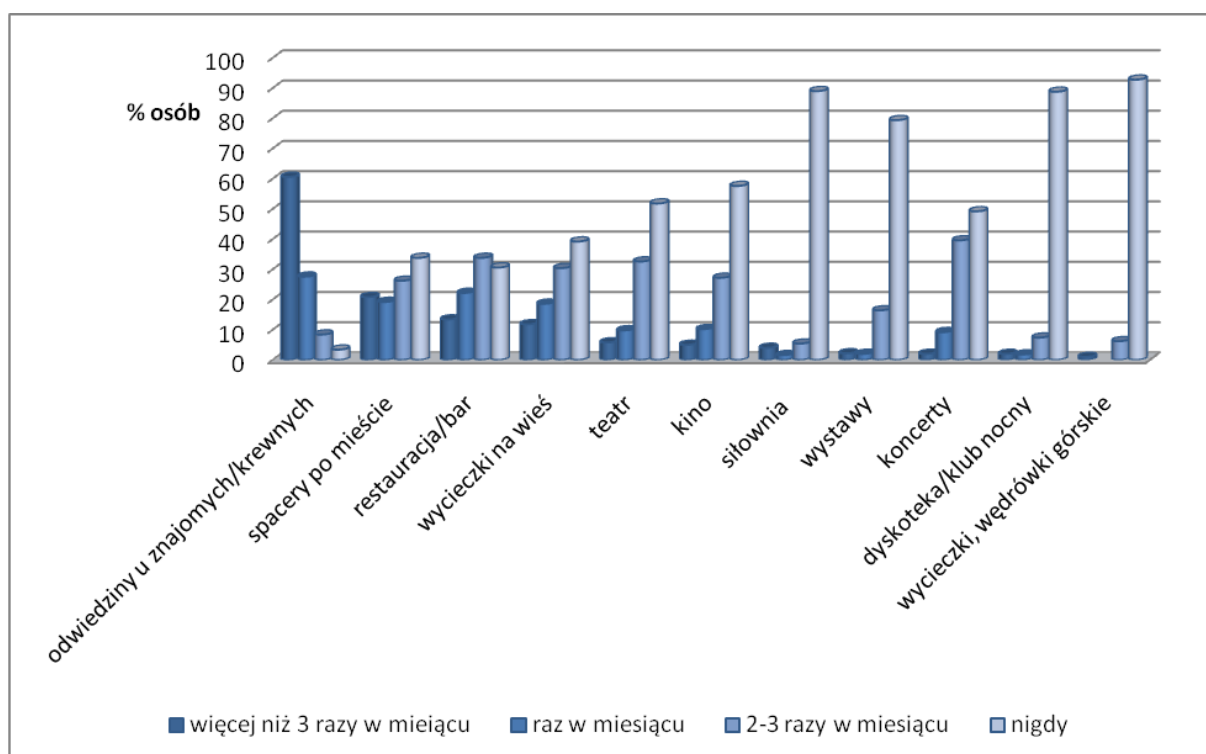
Źródło: Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji

[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 26.04.2010

Sposób spędzania czasu Gruzinów w domu jest raczej bierny. Przyzwyczajenia mieszkańców Tbilisi nie odbiegają zbytnio od mieszkańców innych miast Gruzji. W czasie wolnym, wykonują oni czynności mało kreatywne oraz nie związane z edukacją. Ponad 60 % Gruzinów nie pracuje nad zdobywaniem nowych kwalifikacji, ponad 90% - codziennie ogląda telewizję, a prawie co drugi z nich jest zajęty opieką nad dziećmi. Od czytania książek w Gruzji bardziej popularne jest czytanie gazet oraz czasopism. Średnio co drugi Gruzin słucha codziennie muzyki oraz rozmawia z przyjaciółmi. Gruzini są bardzo towarzyskim narodem, wskazuje na to m.in. fakt, że prawie połowa z nich kilka razy w tygodniu przyjmuje w domu gości.

Gruzini raczej nie korzystają z komputerów w czasie wolnym. Ponad 70% ankietowanych nigdy nie gra w gry komputerowe, a prawie 62% mieszkańców Tbilisi i 76,7% mieszkańców w innych gruzińskich miast nie używa Internetu.

Wykres 9. Rodzaj uprawianych aktywności w czasie wolnym poza domem przez mieszkańców Tbilisi

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety przeprowadzonej przez Departament Turystki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji

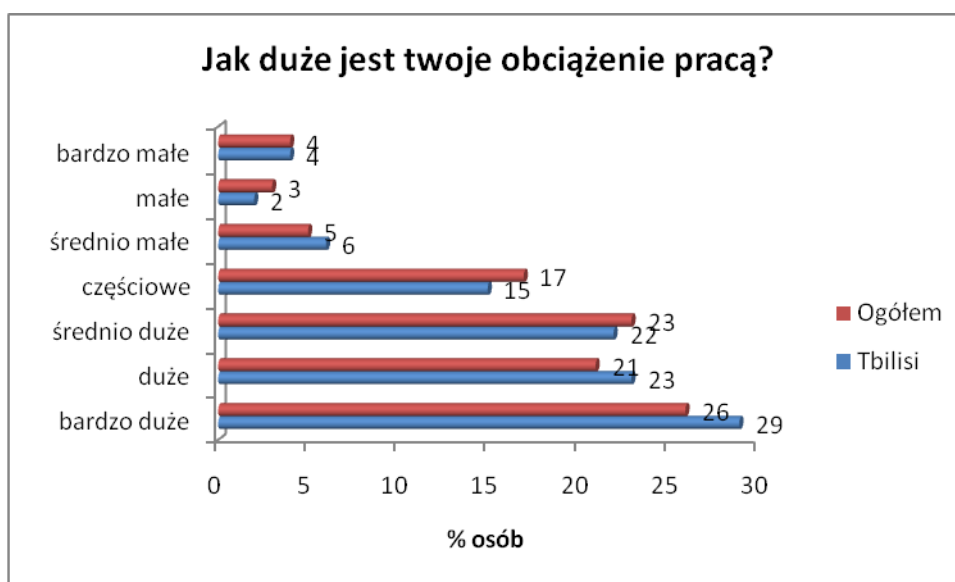
[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 26.04.2010

Najbardziej popularną formą rozrywki poza domem wśród mieszkańców Tbilisi są odwiedziny u znajomych lub krewnych. Prawie 60% ankietowanych odwiedza znajomych/krewnych więcej niż 3 razy w miesiącu, około 30% z nich 2-3 razy w miesiącu odbywa wycieczki na wieś lub wybiera się do kina. Co piąta osoba spaceruje po mieście więcej niż 3 razy w miesiącu, a co czwarta – 2-3 razy. Równie popularne są wśród Gruzinów koncerty – prawie 40% wybiera się na nie 2-3 razy na miesiąc. Inne, stosunkowo często pojawiające się formy spędzania czasu wolnego to: kino, teatr oraz wyjście do restauracji/baru.

Najmniejszym zainteresowaniem wśród mieszkańców Tbilisi cieszą się wycieczki, wędrówki górskie oraz wypadu na dyskotekę/do klubu nocnego.

Dane te potwierdzają po raz kolejny bierny styl życia Gruzinów. Zdecydowanie bardziej preferują oni zajęcia niezwiązane z aktywnością ruchową.

Wykres 10. Obciążenie pracą mieszkańców Gruzji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie Departamentu Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji

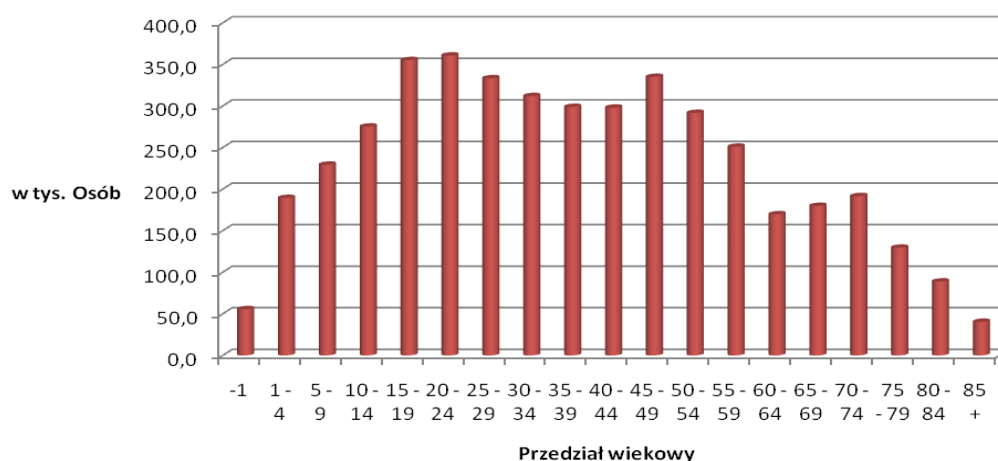
[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 25.04.2010

Według przeprowadzonych badań, co czwarta osoba pracująca w Gruzji jest bardzo obciążona pracą. W Tbilisi jest to nawet 29% mieszkańców. Z jednej strony może to być szansą dla rozwoju turystyki, która daje możliwość regeneracji sił fizycznych i psychicznych, z drugiej jednak może oznaczać brak czasu wolnego u Gruzinów.

2.2.4 UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNE

2.2.4.1 STRUKTURA POPULACJI WG WIEKU

Wykres 11. Populacja Gruzji według wieku (2009 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=473&lang=eng (dane z wyłączeniem mieszkańców Abchazji i Osetii Południowej), data odczytu: 25.04.2010

Wykres 12. Struktura wieku mieszkańców Gruzji (2008 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie Banku Światowego <http://search.worldbank.org/data?qterm=population&language=EN&format=html&os=10>, data odczytu: 27.04.2010

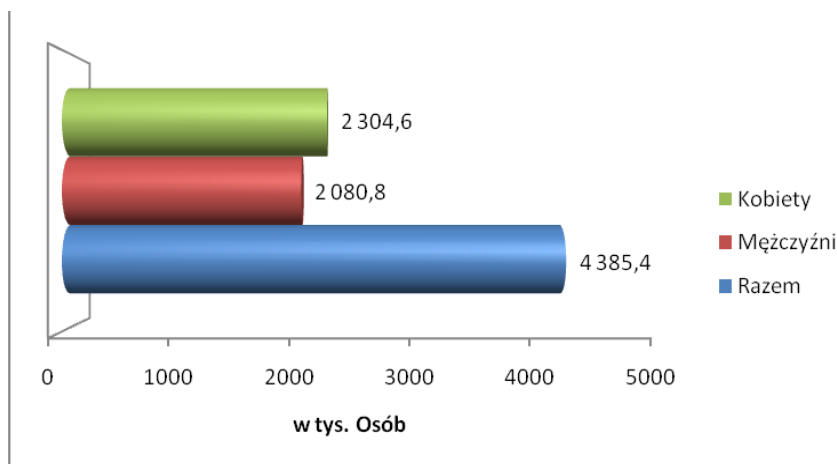
Najwięcej mieszkańców Gruzji (ponad 350 tys.) mieści się w przedziale wiekowym 15-19 oraz 20-24 lat. Równie liczną grupę stanowią osoby w wieku 50-54 lat, a także 25-29 lat. Stwarza to duże perspektywy rozwoju turystyki w Gruzji, jako że młodzież jest najbardziej aktywną i ciekawą świata grupą społeczeństwa.

68% obywateli Gruzji mieści się w przedziale wiekowym 15-64 lat, zatem ich większość jest w wieku produkcyjnym.

Osoby starsze, powyżej 64 roku życia, a także dzieci i młodzież do 14 roku życia stanowią najmniejszą część populacji gruzińskiej.

2.2.4.2 STRUKTURA POPULACJI WG PŁCI

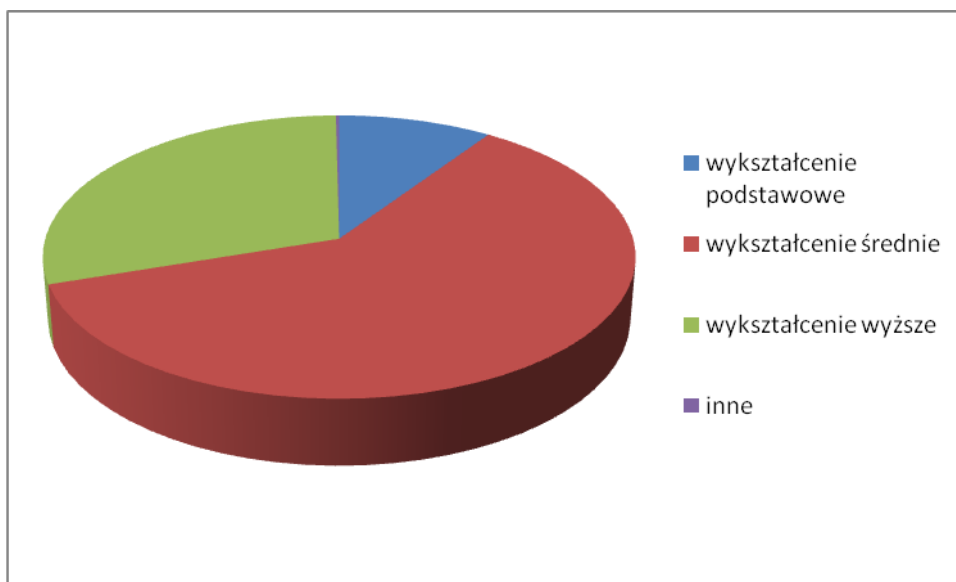
Wykres 13. Populacja Gruzji według płci (2009 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=473&lang=eng, data odczytu: 27.04.2010

Populacja Gruzji w 2009 r. wynosiła 4 385,4 tys. osób. 52,6% stanowiły kobiety, 47,4% - mężczyźni.

Wykres 14. Wykształcenie osób pracujących w Gruzji w 2007 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie Banku Światowego <http://search.worldbank.org/data?qterm=education&language=EN&format=html&os=20>, data odczytu: 27.04.2010

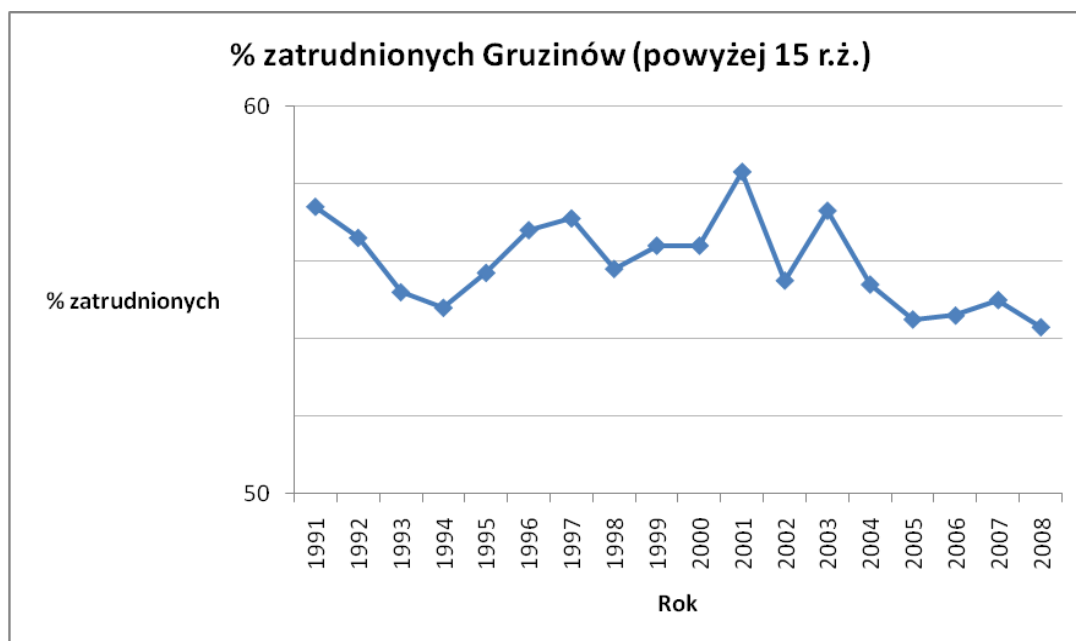
Ponad 60 % osób pracujących w Gruzji posiada wykształcenie średnie, ok.30% - wyższe, a niecałe 10% - podstawowe.

Z danych tych można wywnioskować, że poziom kształcenia w Gruzji jest niski. Stosunkowo mały odsetek osób z wykształceniem wyższym może wskazywać na brak specjalistów w dziedzinie turystyki i rekreacji w Gruzji. Wykształcenie średnie często może nie wystarczać do pełnej znajomości rynku turystycznego przez pracowników tej branży. Może to mieć negatywny wpływ na rozwój sektora turystycznego w tym kraju.

2.2.5 UWARUNKOWANIA EKONOMICZNE

2.2.5.1 WYSOKOŚĆ ZATRUDNIENIA

Wykres 15. Wielkość zatrudnienia w Gruzji od 1991 r.

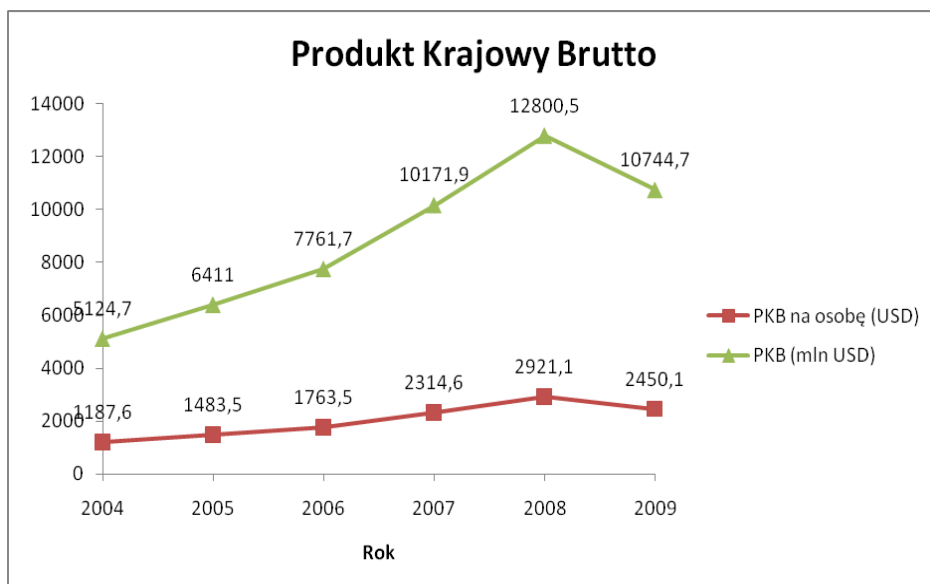

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie Banku Światowego <http://search.worldbank.org/data?qterm=employment&language=EN&format=html>, data odczytu: 27.04.2010

Bezrobocie w Gruzji kształtuje się na bardzo wysokim poziomie. W 2008 r. bezrobocie było tu największe od 20 lat i wynosiło prawie 46%. Poziom zatrudnienia Gruzynów od 1991 r. do 2000 r. wahał się między 54 a 58%. Po 1991r. nastąpił niewielki wzrost bezrobocia i utrzymywał się przez cztery lata. Mogło to być spowodowane proklamowaniem niepodległości (VIII 1991r.) przez wchodzące w skład Gruzji Adżarię, Osetię Południową i Abchazję (VIII 1992), przez co Gruzja znalazła się w stanie wojny domowej². W 2001 r. bezrobocie zmalało do ok. 42%, podczas gdy rok później wynosiło już 44,2%. W kolejnych latach jeszcze bardziej wzrosło.

² Źródło: <http://encyklopedia.pwn.pl/>, data odczytu: 03.05.2010

Wykres 16. Produkt Krajowy Brutto Gruzji

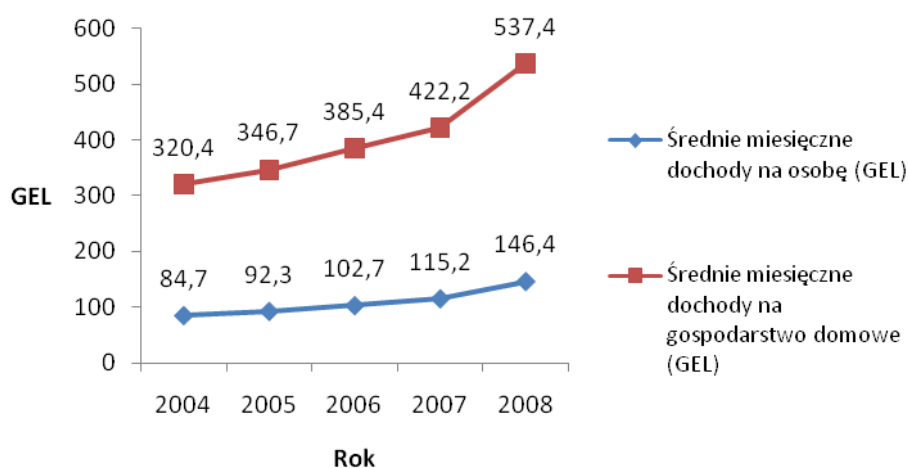
Opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie:

http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=119&lang=eng, data odczytu: 05.05.2010

Od 2004 r. do 2008 r. notowano w Gruzji ciągły wzrost Produktu Krajowego Brutto. W 2009 r. nastąpił jednak jego spadek prawie o 12% w stosunku do roku poprzedniego.

W 2009 r. PKB Gruzji wynosił 10744,7 US mln \$, a na osobę – 2450,1 US \$. Jest to bardzo niski wynik w porównaniu z innymi krajami europejskimi.

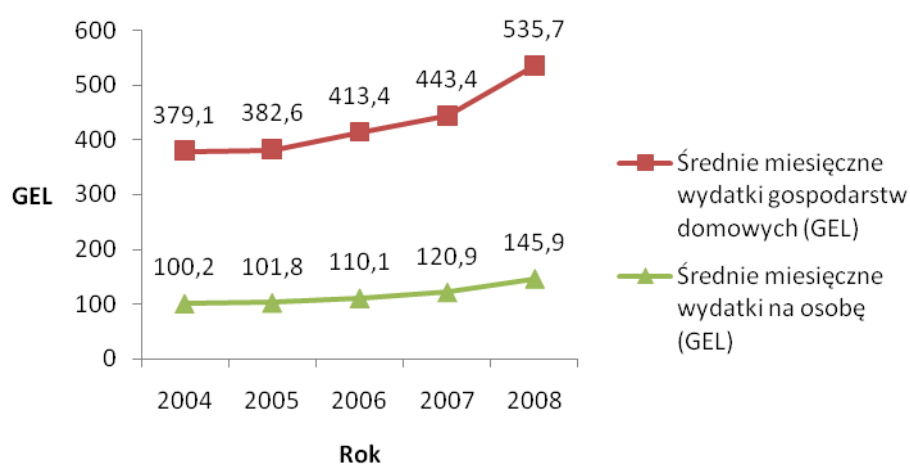
Wykres 17. Średnie miesięczne dochody Gruzinów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=182&lang=eng, data odczytu: 05.05.2010

Średnie miesięczne dochody Gruzinów są bardzo niskie. W 2008 r. wynosiły 537,4 lari (ok. 914 PLN) na gospodarstwo domowe, a 146,4 lari na osobę (ok. 250 PLN).

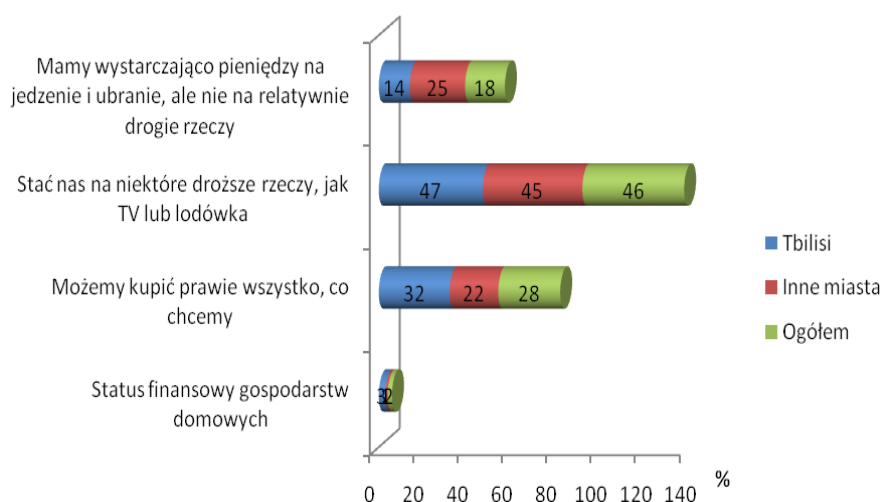
Wykres 18. Średnie miesięczne wydatki Gruzinów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=185&lang=eng, data odczytu: 05.05.2010

Średnie miesięczne wydatki Gruzinów prawie pokrywają się z miesięcznymi dochodami. Wynika z tego, że nie mają oni skłonności do oszczędzania lub też po prostu nie mają takiej możliwości, ze względu na niskie dochody.

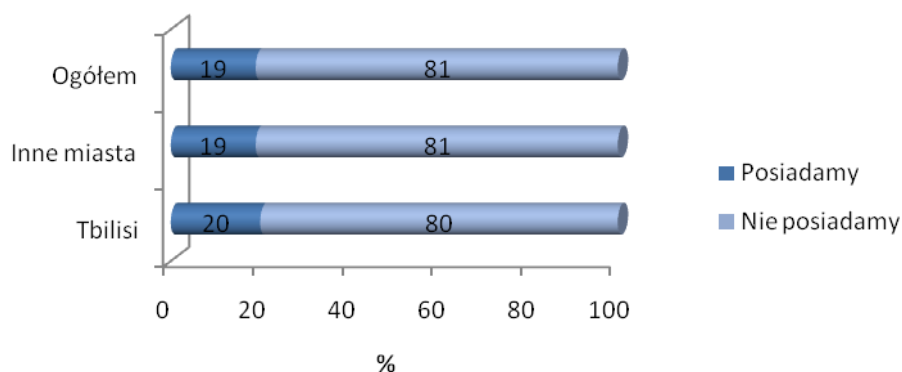
Wykres 19. Status finansowy gospodarstw domowych w Gruzji

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety przeprowadzonej w 2007 r. przez Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji

[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 04.05.2010

Wykres 20. Gruzkańskie gospodarstwa domowe posiadające własny samochód

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety przeprowadzonej w 2007 r. przez Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji

[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 04.05.2010

Status finansowy ankietowanych Gruzinów w 2007 r. był raczej średni. Prawie połowę z nich (46%) stać było na jedzenie i ubranie, ale brakowało im pieniędzy na droższe rzeczy. 18% badanych nie mogło sobie pozwolić na zakup nowych ubrań, wystarczało im jedynie na żywność. 28% osób było stać na droższe rzeczy, takie jak: telewizor, czy lodówka (Wykres 19.).

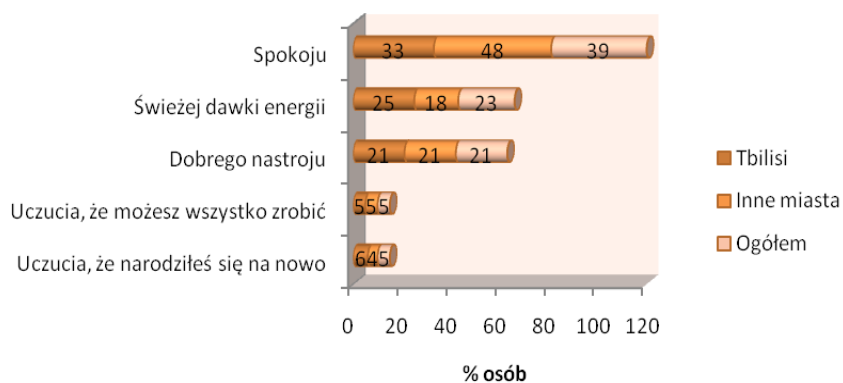
Większość Gruzinów nie posiada prywatnego samochodu (81% ankietowanych) (Wykres 20.).

Zatem sytuacja finansowa rodzin gruzińskich jest trudna. Mieszkańcom stolicy kraju powodzi się jednak lepiej niż osobom z innych miast Gruzji.

Wobec takiego stanu rzeczy, trudno jest oczekiwać dużej aktywności turystycznej wśród Gruzinów. Zapewne większość energii i czasu poświęcają oni na zaspokojenie potrzeb pierwszego rzędu. Jeżeli skłonni by byli do uprawiania turystyki to zapewne raczej krótkoterminowej i niskobudżetowej.

2.2.6 POTRZEBY, MOTYWACJE

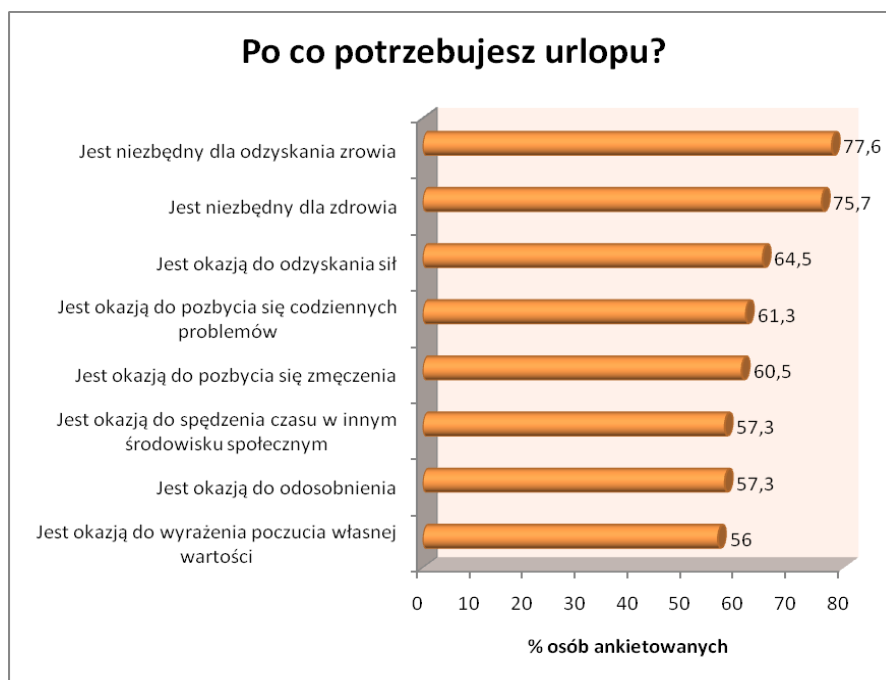
Wykres 21. Czego Gruzini oczekują od urlopu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety przeprowadzonej w 2007 r. przez Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji
[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 04.05.2010

Duża część ankietowanych Gruzinów wybierając się na urlop oczekuje przede wszystkim spokoju (39%), co może oznaczać, że preferują turystykę w miejscach niezatłoczonych, spokojnych. 23% z nich potrzebuje świeżej dawki energii, a 21% - dobrego nastroju.

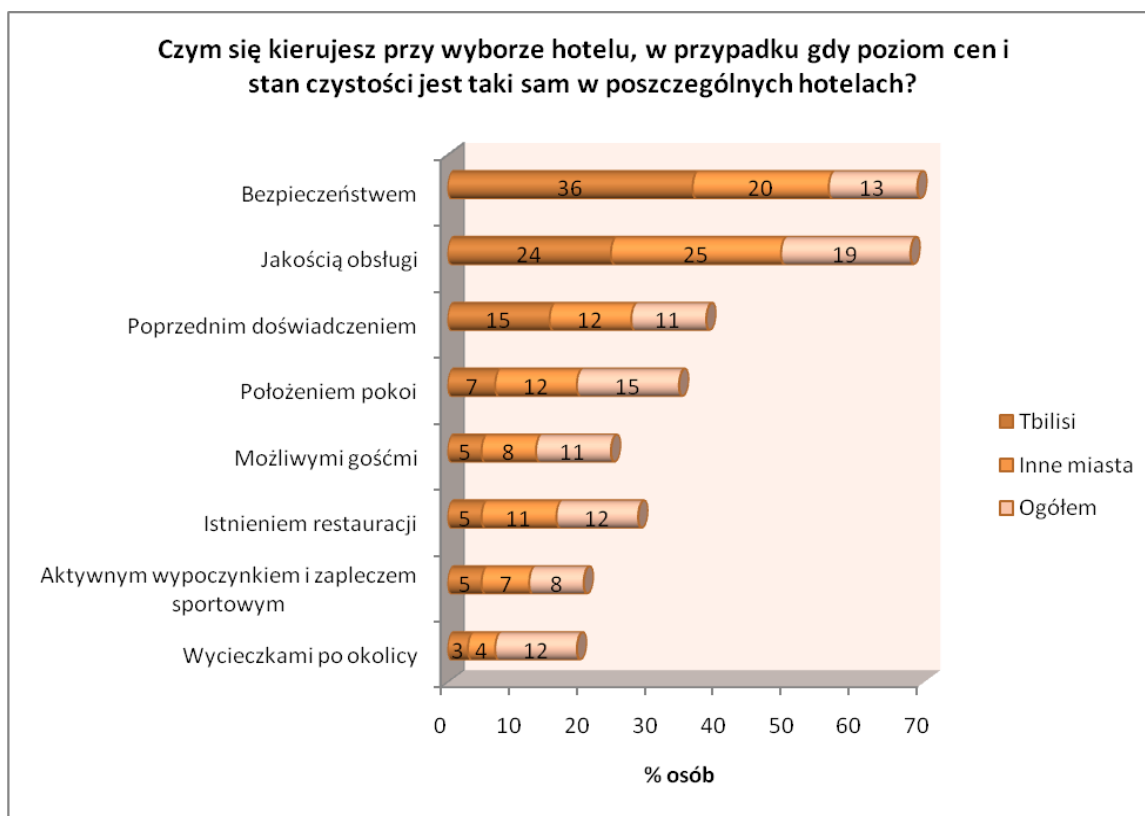
Wykres 22. Gruzińska koncepcja urlopu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety przeprowadzonej w 2007 r. przez Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych
[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 04.05.2010

Większość z badanych osób uważa, że urlop jest okazją, żeby odzyskać zdrowie i jest konieczny dla zdrowia. Równie ważna jest możliwość nabrania sił, a także ucieczka od problemów dnia codziennego. Dużo ankietowanych (prawie 60%) odpowiedziało, że urlop stwarza okazję do zmiany środowiska społecznego, ale też do przebywania w samotności.

Wykres 23. Co decyduje o wyborze hotelu przez Gruzinów

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety przeprowadzonej w 2007 r. przez Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji

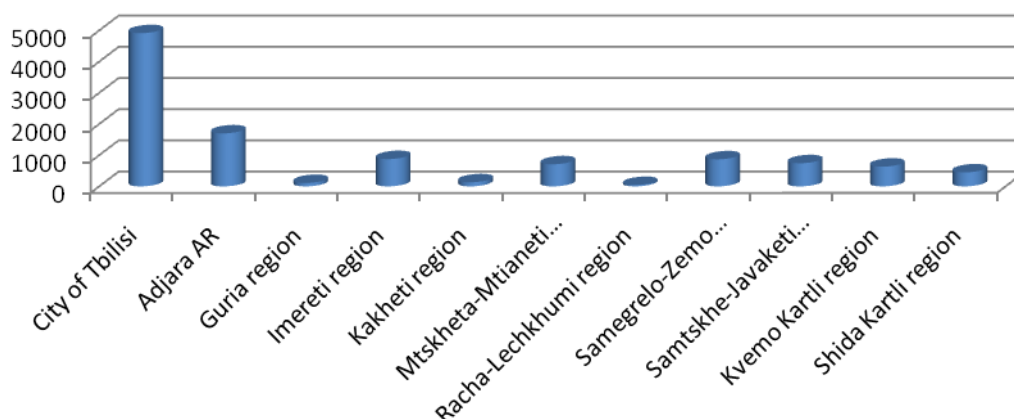
[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvleebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvleebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 04.05.2010

Gruzini, przy wyborze hotelu zwracają uwagę na jakość obsługi (19%), na położenie pokoi (15%) oraz bezpieczeństwo (13%). Ważne jest też istnienie restauracji (12%). Najmniej ważnym aspektem jest możliwość wypoczynku aktywnego i obecność zaplecza sportowego.

Dla dużej części turystów z Tbilisi najważniejsze jest bezpieczeństwo (36%), co czwarty z nich zwraca uwagę na jakość obsługi.

3.1 BAZA NOCLEGOWA³

Wykres 24. Liczba zatrudnionych osób w hotelach i restauracjach Gruzji według regionów (2008 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Roczniku Statystycznym Gruzji na 2009 r. <http://www.geostat.ge/index.php?action=wnews&lang=eng&npid=2>, data odczytu: 03.05.2010

W Gruzji istnieją 353 hotele, z czego 323 to hotele prywatne, a 30 – państwowe. Liczba wszystkich pokoi wynosi 8582 (720 apartamentów, 1299 pokoi jednoosobowych i 5120 pokoi dwuosobowych), a miejsc noclegowych - 17573.

W gruzińskich hotelach zatrudnionych jest w sumie 4237 osób, z czego 2366 to kobiety. Najwięcej osób pracujących w 2008 r. w hotelach i restauracjach przypadało na Tbilisi, a w drugiej kolejności na region Adżarii. Można z tego wywnioskować, że infrastruktura turystyczna w tych miejscach jest najlepiej rozwinięta. Najmniej pracowników w sektorze turystyki zatrudnia się w regionie Gurii, Kachetii i Racza-Leczchumi.

³ Źródło: Rocznik Statystyczny Gruzji 2009 r.

<http://www.geostat.ge/index.php?action=wnews&lang=eng&npid=2>, data odczytu: 03.05.2010

World Travel Guide: http://www.worldtravelguide.net/country/97/country_guide/Central-Asia/Georgia.html, data odczytu: 03.05.2010

Department of Tourism and Resorts of Georgia: <http://georgia.travel/travel/index.php?page=4&sub=1&lang=2>, data odczytu: 04.05.2010

W Gruzji znajdują się zarówno hotele znane, o wysokim standardzie, jak na przykład Sheraton, czy Hilton, jak również mniej znane, lokalne hotele. Te luksusowe można znaleźć m.in. w Tbilisi, Kutaisi, czy Batumi. Jednak większość obiektów noclegowych stanowią małe hotele i pensjonaty typu bed&breakfast. Jeżeli chcemy znaleźć obiekt noclegowy o dobrym standardzie, najlepiej jest się zwrócić do biura podróży.

Turyści, którzy bardziej liczą się z budżetem, mogą mieć problem ze znalezieniem taniego noclegu. W mniejszych, rzadziej odwiedzanych przez turystów miejscowościach system kwater prywatnych jest słabo rozwinięty. Często brakuje informacji o możliwościach zakwaterowania. W kraju brakuje również kempingów.

3.2 BIURA PODRÓŻY⁴

Większość touroperatorów w Gruzji ma siedzibę w stolicy kraju (ok. 90 biur). Poza Tbilisi można też znaleźć biura w Adżarii. W 2007 r. powstało Gruzińskie Stowarzyszenie Touroperatorów, zrzeszające czołowe biura podróży zajmujące się turystyką przyjazdową w Gruzji. Do najbardziej znanych touroperatorów gruzińskich należą: Caucasus Travel, Concord Travel, Exo Tour, Explore Georgia, Georgian Discovery Tours, Intertour.

⁴ Źródła: Georgian Incoming Tour Operators Association: <http://www.gitoa.ge/>, data odczytu: 06.05.2010;
Department of Tourism and Resorts of Georgia: <http://georgia.travel/travel/index.php?page=6&sub=2&lang=2>,
data odczytu: 06.05.2010

3.3 SIEĆ KOMUNIKACYJNA. PRZEWOŹNICY⁵

3.3.1 TRANSPORT WEWNĄTRZKRAJOWY

Mapa 4. Główne drogi w Gruzji

Źródło: <http://www.investingeorgia.org/sectors/transport>, data odczytu: 04.05.2010

Sieć wszystkich dróg samochodowych Gruzji liczy 20 329 km (dane z 2007 r.), torów kolejowych – 1561 km (2008 r.), torów metra - 27 km (2008 r.), a torów tramwajowych – 20 km (2006 r.)⁶

⁵ Źródło: Department of Tourism and Resorts of Georgia:

<http://georgia.travel/travel/index.php?page=1&sub=2&lang=2>, data odczytu: 05.05.2010

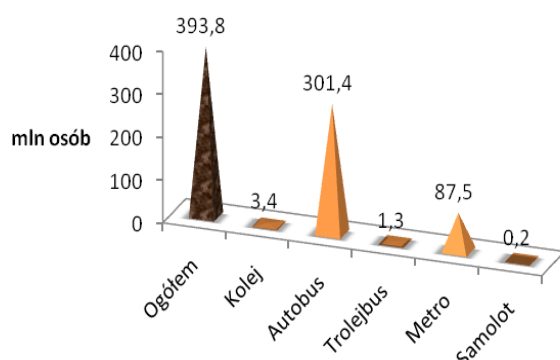
Asia Travel: <http://www.asia.com/airports-country-info/georgia>, data odczytu: 05.05.2010

Tbilisi Airport: <http://www.tbilisiairport.com/index.php>, data odczytu: 05.05.2010

⁶ Źródło: Rocznik Statystyczny Gruzji na 2009 r.

<http://www.geostat.ge/index.php?action=wnews&lang=eng&npid=2>, data odczytu: 03.05.2010

Wykres 25. Liczba pasażerów korzystających z transportu w Gruzji, według typów transportu (2008 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Roczniku Statystycznym Gruzji na 2009r. <http://www.geostat.ge/index.php?action=wnews&lang=eng&npid=2>, data odczytu: 03.05.2010

Najwięcej osób w Gruzji korzysta z komunikacji autobusowej (301,4 mln osób w 2008 r.). Drugim ważnym środkiem transportu jest metro (87,5 mln osób). Najmniej osób porusza się wewnątrz kraju za pomocą samolotu, trolejbusa, czy kolei.

W stolicy kraju można skorzystać z metra, które obsługuje ok. 30 000 pasażerów dziennie. Są dwie linie metra z przystankami w prawie każdej dzielnicy miasta. Drugą formą transportu w Tbilisi są tzw. żółte autobusy.

Pomiędzy poszczególnymi miejscowościami w Gruzji kursują autobusy, busy oraz pociągi. Najwięcej połączeń znajdziemy w Tbilisi. Stąd pociągi jeżdżą do Ozurgeti, Makhinjauri, Zugdidi, Vale i Poti. Z Tbilisi kilka razy w tygodniu odlatuje samolot do Batumi.

Innymi dostępnymi środkami transportu w Gruzji są taksówki oraz samochody z wypożyczalni.

3.3.2 TRANSPORT MIĘDZYNARODOWY

Międzynarodowy transport łączący Gruzję z innymi krajami Europy jest dosyć dobrze rozwinięty. Turyści mogą skorzystać z kilku wariantów podróżowania do tego kraju.

Droga lądowa.

Samochodem dostaniemy się do Gruzji od strony Turcji, Azerbejdżanu i Armenii. Nie ma możliwości przekroczenia granicy gruzińskiej od północy (granica gruzińsko-rosyjska).

Autobusy do Gruzji kursują codziennie z następujących krajów: Armenia (Erewań, Vanadzori, Stepanavi, Gumri, Artek, Spitak); Azerbejdżan (Baku); Turcja (Istanbul, Trabzon). Z Aten autobusy odjeżdżają kilka razy w tygodniu.

Międzynarodowe połączenia kolejowe do Gruzji są dostępne z Azerbejdżanu (Baku) oraz Armenii (Erewań).

Droga morska.

W Gruzji znajdują się dwa główne porty morskie: Poti i Batumi. Do Batumi można się dostać promem z ukraińskiego portu Iliczewsk, a do Poti również z Ukrainy – z portów: Iliczewsk oraz Odessa.

Droga powietrzna.

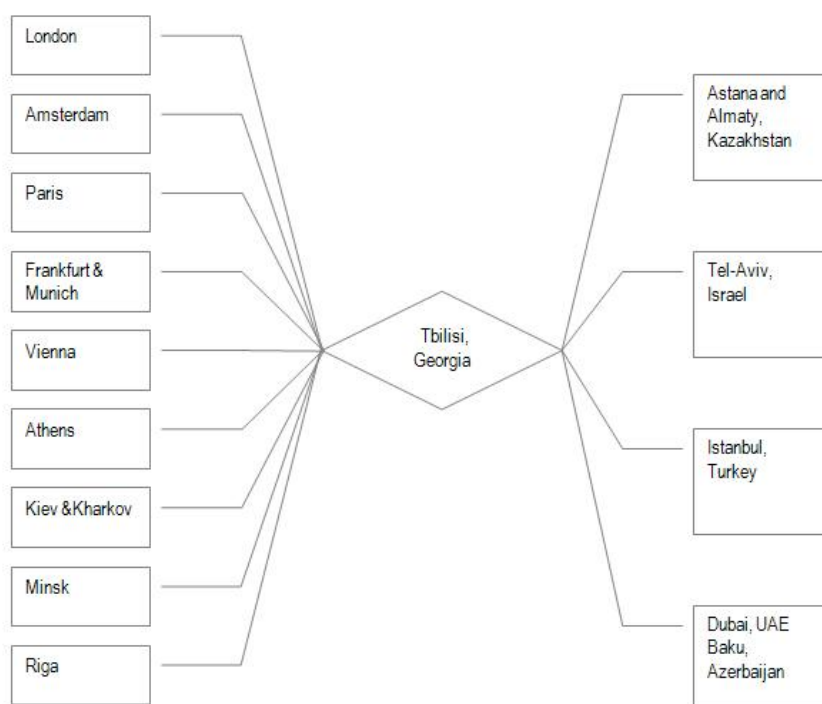
W Gruzji znajdują się 4 międzynarodowe porty lotnicze: Tbilisi (TBS), Batumi (BUS), Kutaisi (KUT), Sukhumi (SUI). Tbilisi jest największym z nich.

Mapa 5. Porty lotnicze Gruzji

Źródło: <http://www.mapsofworld.com/international-airports/europe/georgia.html>, data odczytu: 06.05.2010

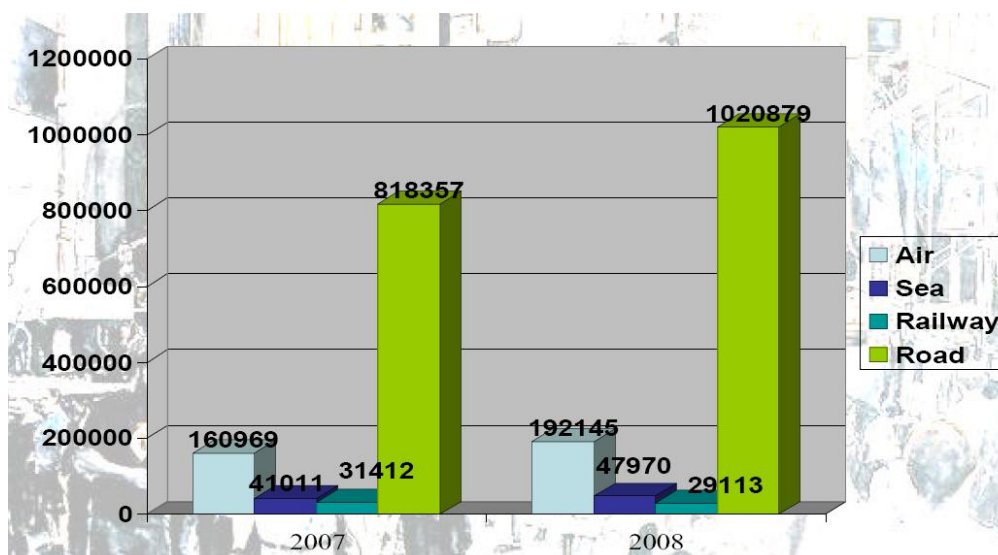
Schemat 1. Bezpośrednie międzynarodowe połączenia lotnicze z Tbilisi

Źródło: <http://www.investingorgia.org/sectors/transport>, data odczytu: 04.05.2010

Linie lotnicze obsługujące loty do Gruzji: Air Baltic, Airzena - Georgian Airways, Aerosvit, Arkia, Armavia, Austrian Airlines, Azal - Azerbaijan Airlines, Belavia - Belarusian Airlines, BMI, Czech Airlines, Lufthansa, Scat – Kazakh Airlines, Sky Georgia, Turkish Airlines, UM Airlines - Ukrainian Airlines.

Wykres 26. Przyjazdy zagraniczne do Gruzji według środków transportu

Źródło: <http://www.dotr.gov.ge/files/files/Statistics/Tourism%20statistics%202007-2008.pdf>, data odczytu: 28.04.2010

Większość odwiedzających, jako formę dotarcia do Gruzji wybiera transport samochodowy (w 2008 r. ponad 1mln osób). Drugim najpopularniejszym sposobem podróżowania jest samolot. Najmniej osób przyjeżdża do Gruzji koleją (niecałe 30 tys. osób).

4. SYSTEM SZKOLNICTWA TURYSTYCZNEGO⁷

System kształcenia kadry turystycznej w Gruzji jest bardzo słabo rozwinięty. W szkołach zawodowych nie ma specjalności stricte turystycznych. Występują natomiast pokrewne specjalizacje, które niewątpliwie mają wpływ na rozwój i funkcjonowanie rynku turystycznego, takie jak: transport i komunikacja; agrokultura i ekologia; zdrowie publiczne, sporty i trening fizyczny; ekonomia; prawo. W instytucjach prywatnych dochodzi do tego specjalizacja - usługi.

W 2009 r. na Uniwersytecie Kaukaskim utworzono nowy wydział – Kaukaską Szkołę Turystyki. Obecnie jest to prawdopodobnie jedyny taki wydział w całej Gruzji.

Uniwersytet Narodowy Gruzji w Tbilisi daje możliwość uzyskania tytułu naukowego w dziedzinie turystyki (fakultet: biznes i ekonomia).

Istnieje także Narodowa Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gruzji, brak jednak bliższych informacji na temat tutejszego programu kształcenia.

Jednymi z nielicznych miejsc w Gruzji, które oferują kształcenie w dziedzinie turystyki są Centra Naukowe, jednak nauka w nich trwa zwykle od kilku miesięcy do jednego roku (rzadziej kilka lat). Jednym z przykładów jest Zawodowe Centrum Szkolenia Turystycznego ICARUS w Tbilisi.

Niedawno powstała Międzynarodowa Szkoła Zarządzania Hotelarskiego Tbilisi - Tisohm, która poszukuje chętnych do skorzystania z ich programu.

W stolicy działa także szkoła przewodników NEWKAZ. Natomiast osoby, które swoją przyszłość chcą związać z lotnictwem, mogą kształcić się w Międzynarodowym Centrum Szkolenia Lotniczego Tbilisi.

⁷ Źródła:

The SME Support Project: http://www.iesc.ge/index.php?article_id=352&clang=0, data odczytu: 03.05.2010,

Newkaz guide school: <http://newkaz.com/>, data odczytu: 03.05.2010,

Tbilisi international school of hotel management: <http://tisohm.ge/>, data odczytu: 03.05.2010,

Aviation training directory of ICAO: <http://www.icao.int/td/listall.cfm>, data odczytu: 04.05.2010,

Caucasus University: <http://cu.edu.ge/?l=1&i=11425>, data odczytu: 04.05.2010

University Directory: <http://www.university-directory.eu/Georgia/State-Academy-of-Physical-Education-and-Sport-of-Georgia.html>, data odczytu: 04.05.2010

Department of Tourism and Resorts of Georgia: <http://www.dotr.gov.ge/eng/news.php>, data odczytu: 05.05.2010

Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji organizuje też czasem kursy związane z dziedziną turystyki. Zwykle trwają one do kilku tygodni. Na przykład szkolenie z administracji hotelowej, szkolenie na instruktora narciarstwa.

5. RYNKI DOCELOWE I NARZĘDZIA PROMOCYJNE

Według reprezentantów Gruzjińskiego Stowarzyszenia Turystyki, najbardziej obiecującymi rynkami docelowymi Gruzji są kraje byłego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, w drugiej kolejności rynki niszowe z zachodniej Europy, USA, Izraela, a także w pewnej mierze kraje wschodnie, jak Japonia, czy Chiny.⁸

Głównym narzędziem promocyjnym Gruzji wydaje się być uczestnictwo w targach międzynarodowych. Kraj ten bierze czynny udział w takich targach jak: ITB Berlin, FITUR Madryt, JATA Tokio, Balttour Ryga, Mahana Lyon. Organizowane są też różne targi turystyczne w centrum wystawienniczym „Expo Georgia”. Na targach, oprócz przekazywania praktycznych informacji, Gruzini kładą nacisk na pokazanie kultury, poprzez m.in. wystawę rękodzieła oraz degustację wina.

W 2009 r. Gruzja promowała się w Turcji poprzez zorganizowanie wystawy zdjęć na lotniskach w Ankarze, Istambule i Izmirze. Zaprezentowano wówczas około 100 zdjęć z różnych regionów kraju. Oprócz samej wystawy, przewidziane były działania towarzyszące, jak: degustacja wina, rozdawanie broszur i map Gruzji. Wydarzenie to było pokazywane w tureckiej telewizji.

Gruzja stosuje także strategie promujące miasta, pod różnymi hasłami, np. „Sighnaghi – miasto miłości” lub też „Projekt popularyzujący Svanetię”. Działania promocyjne obejmowały: reklamę telewizyjną, dystrybucję ulotek i map oraz podkoszulków z logo Svaneti, wystawy rękodzieła, koncerty grup gruzińskich, banery na przystankach i autobusach i inne.

Inną formą promocji był tydzień kultury gruzińskiej we Florencji. Program obejmował m.in. sympozjum na temat: „Kaukaz. Gruzja na rozdrożach. Kulturalne przemiany Europy i nie tylko.”

⁸ Źródło: Georgian Tourism Association:

http://www.tourismassociation.ge/data/downloads/Interview%20Georgia%20Today%2003_2009.pdf, data odczytu: 09.05.2010

Department of Tourism and Resorts of Georgia: <http://www.dotr.gov.ge/eng/>, data odczytu: 08.05.2010

W Internecie można znaleźć strony poświęcone Gruzji, a także filmiki promujące ten kraj (przykłady: www.tourismassociation.ge, <http://georgia.travel/>, www.tourismadjara.ge).

System Informacji Turystycznej w Gruzji jest bardzo słabo rozwinięty. Dopiero w lipcu 2009 r. powstało pierwsze Centrum Informacji Turystycznej – w stolicy kraju, Tbilisi.

W Polsce działa także Stowarzyszenie „Dom Kaukaski”, którego celem jest m.in. popularyzacja wiedzy o historii, tradycjach, kulturze, gospodarce i aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w regionie Kaukazu. Cel ten jest realizowany poprzez organizowanie konferencji, seminariów, warsztatów, wystaw, koncertów, festiwali oraz innych wydarzeń naukowych, kulturalnych i artystycznych. Ponadto, Stowarzyszenie dba o popularyzację wiedzy o Kaukazie poprzez działalność wydawniczą i promocyjną oraz współpracę informacyjną z mediami z Kaukazu. Kolejnym działaniem jest inicjowanie i wspieranie współpracy pomiędzy organizacjami z Kaukazu a organizacjami z Polski.⁹

W 2009 r. ruszyła kampania pod hasłem „Poznajmy się z dobrej strony”, wspierająca projekt GEO-PL, którego celem jest integracja emigrantów z Gruzji mieszkających w Polsce z polskim społeczeństwem poprzez przybliżenie Polakom kultury gruzińskiej oraz promocję wizerunku współczesnej Gruzji. Głównym filarem projektu jest portal społecznościowy www.geo-pl.org, który pełni rolę „skrzynki kontaktowej” zarówno pomiędzy Gruzinami w Polsce, jak i Polakami zainteresowanymi Gruzją.¹⁰

Ilustracja 1 Plakat promujący kampanię „Poznajmy się z dobrej strony”

Źródło: http://www.kampaniespoleczne.pl/wydarzenia,1455,polsko_gruzinskie_zapoznanie, data odczytu: 10.05.2010

⁹ Źródło: http://domkaukaski.org/index.php?option=com_content&task=view&id=22&Itemid=42, data odczytu: 08.05.2010

¹⁰ Źródło: http://www.kampaniespoleczne.pl/wydarzenia,1455,polsko_gruzinskie_zapoznanie, data odczytu: 08.05.2010

II. RYNEK RECEPCJI TURYSTYCZNEJ

1. WIELKOŚĆ PRZYJAZDÓW. KRAJE EMITUJĄCE

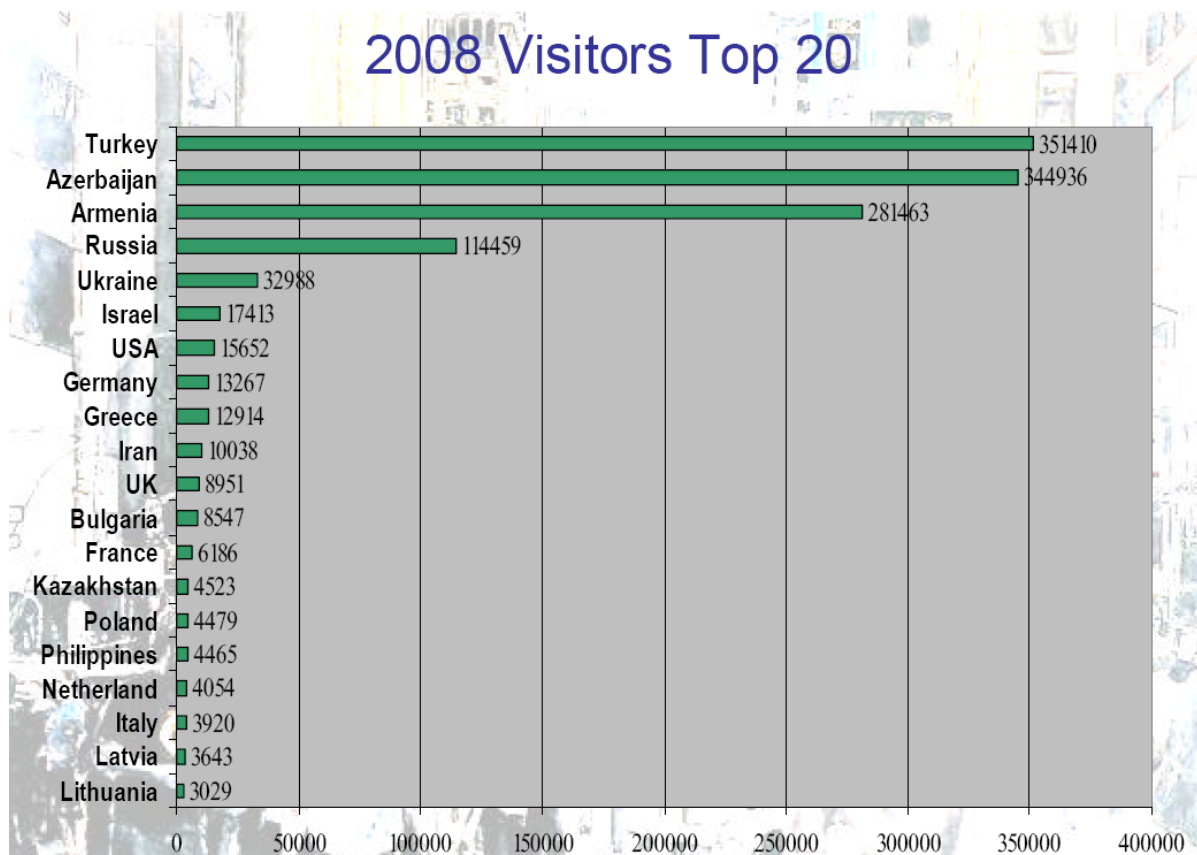
Wykres 27. Przyjazdy turystów zagranicznych do Gruzji

źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie <http://www.dotr.gov.ge/files/files/Statistics/Arrivals%20of%20non-resident%20visitors%20at%20national%20borders%20of%20Georgia%20by%20country%20of%20residence%202000-2008.pdf>, data odczytu: 10.05.2010

Od 2002 r. obserwujemy ciągły wzrost przybywających do Gruzji turystów zagranicznych. W 2008 r. na gruzińskich punktach granicznych zarejestrowano w sumie 1 290 107 odwiedzających. Było to o 23% więcej niż w roku poprzedzającym.

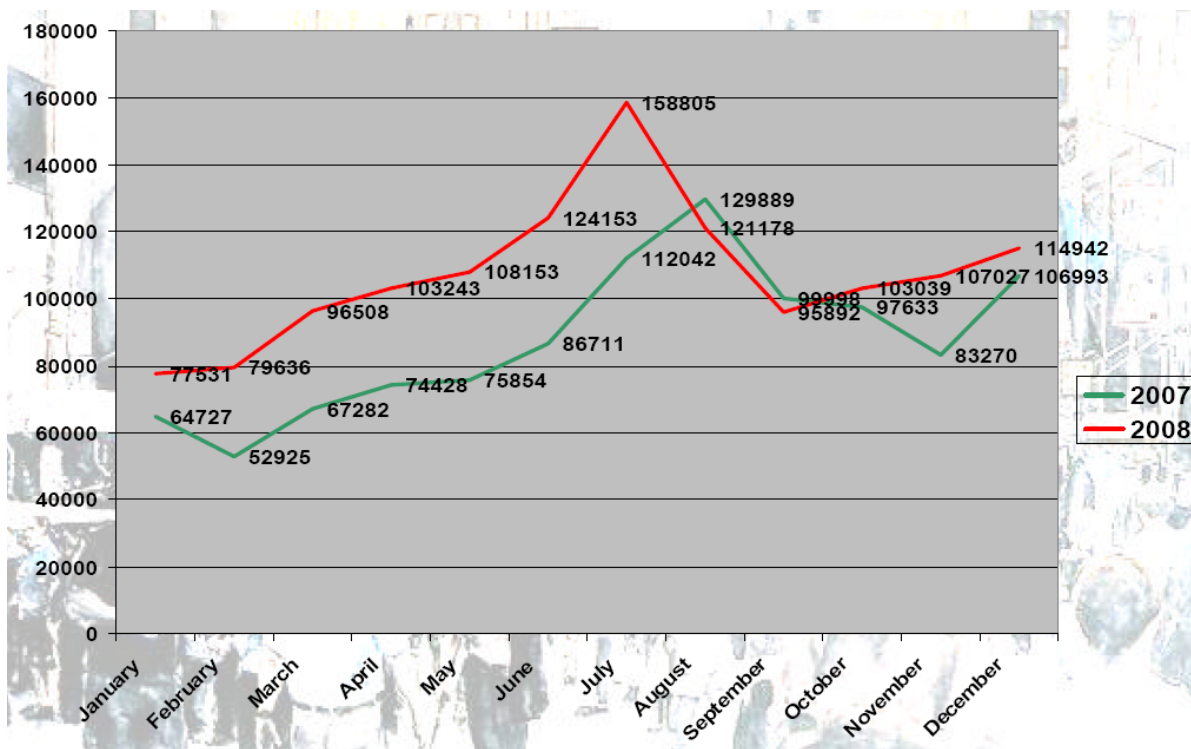
Wykres 28. Czołowe kraje odwiedzające Gruzję (2008 r.)

Źródło: <http://www.dotr.gov.ge/files/files/Statistics/Tourism%20statistics%202007-2008.pdf>, data odczytu: 28.04.2010

Najwięcej turystów zagranicznych przyjeżdża z Turcji, Azerbejdżanu i Armeni, a więc z krajów sąsiadujących z Gruzją. Na czwartym miejscu znajduje się Rosja, a na piątym Ukraina. Polska zajmuje 15 miejsce pod względem wielkości przyjazdów do Gruzji. W 2008 r. odwiedziło Gruzję 4479 Polaków.

Wykres 29. Przyjazdy turystów zagranicznych do Gruzji wg miesięcy

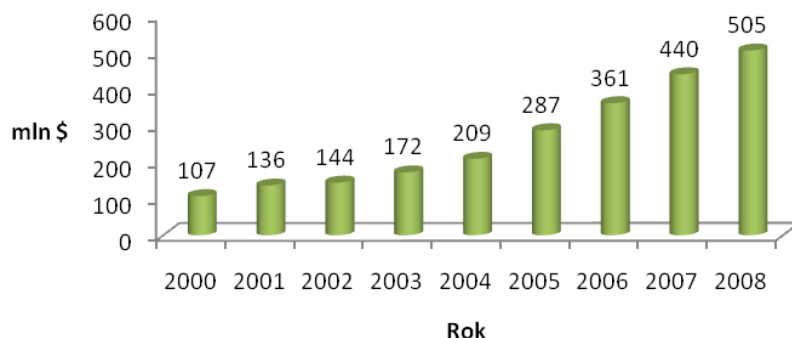
Źródło: <http://www.dotr.gov.ge/files/files/Statistics/Tourism%20statistics%202007-2008.pdf>, data odczytu: 28.04.2010

Najwięcej turystów zagranicznych przyjeżdża do Gruzji w miesiącach letnich (przełom lipca/sierpnia). W roku 2008 przyjechało więcej turystów niż w 2007 r., jednak na przełomie września i października nastąpił gwałtowny spadek przyjazdów do Gruzji. Było to zapewne spowodowane wybuchem wojny 5-dniowej pomiędzy Rosją a Gruzją w sierpniu 2008 r.

Najmniej turystów przyjeżdża do Gruzji na początku roku, w miesiącach zimowych i wiosennych.

2. DOCHODY Z TURYSTYKI PRZYJAZDOWEJ

Wykres 30. Wpływy z turystyki przyjazdowej (w mln \$)

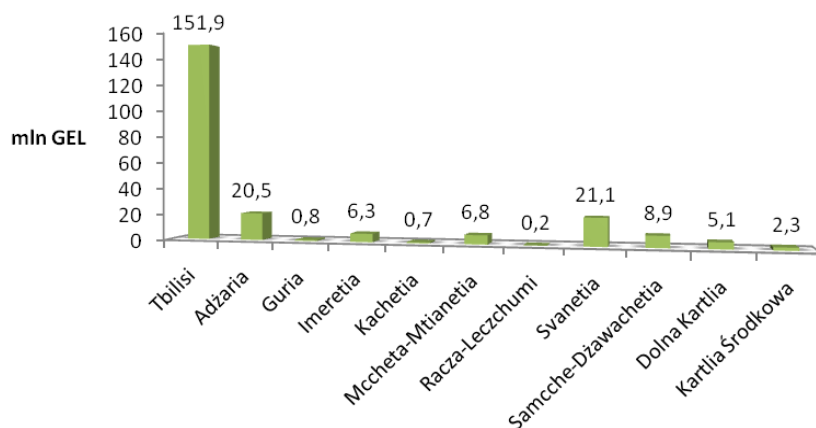

Źródło: <http://search.worldbank.org/data?qterm=tourism&language=EN&format=html>, data odczytu: 09.05.2010 (Dane obejmują wydatki turystów zagranicznych, łącznie z zapłatą dla gruzińskich przewoźników za transport międzynarodowy oraz innymi dokonanymi zaliczkami na dobra lub usługi otrzymane w Gruzji.)

Od 2000 r. wpływy z turystyki przyjazdowej w Gruzji ciągle wzrastają. Może to świadczyć o położeniu większego nacisku przez władze gruzińskie na rozwój turystyki i przyciągnięcie jak największej liczby turystów. Przyczyną może być również zmiana trendów w turystyce na turystykę alternatywną oraz na wyjazdy do krajów wschodnich.

W 2008 r. Gruzja odnotowała 505 mln \$ wpływów z turystyki przyjazdowej, o 65 mln \$ więcej niż w 2007 r.

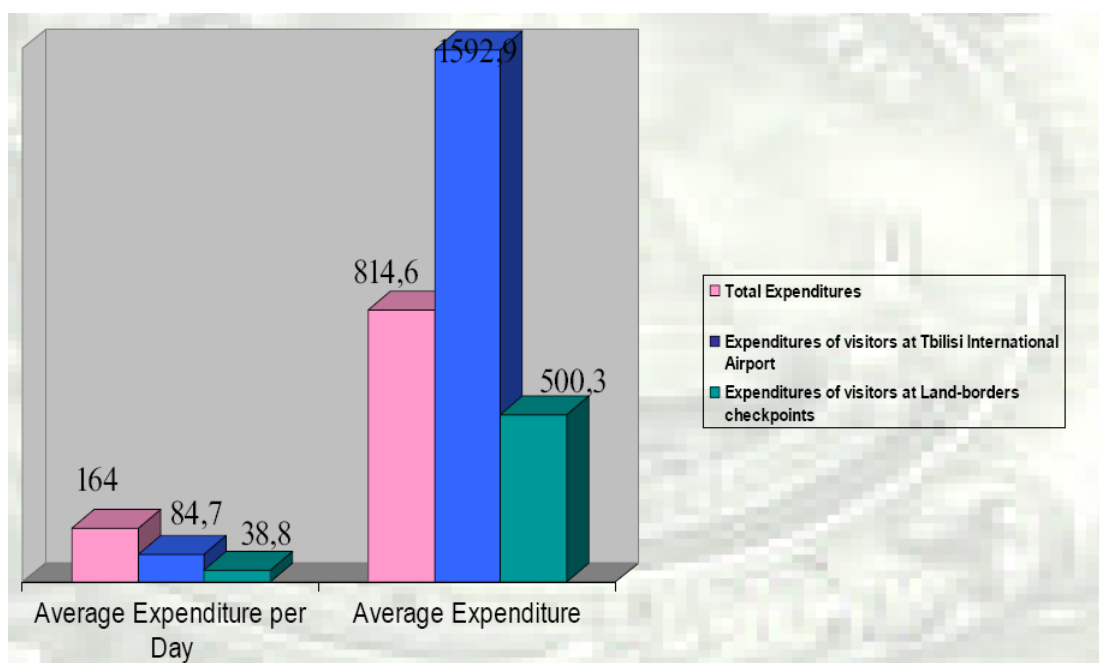
Wykres 31. Obrót hoteli i restauracji według regionów (2008 r.)

Źródło: opracowanie
własne na podstawie danych zawartych na stronie
http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=305&lang=eng, data odczytu: 03.05.2010

Z powyższego wykresu można wywnioskować, że największe wpływy z turystyki notuje stolica kraju, Tbilisi. Inne popularne destynacje turystyczne to region Adżarii i Swanetii, które w 2008 r. posiadały nieco ponad 20 mln GEL obrotu w hotelach i restauracjach. Najmniej obrotu posiadały hotele i restauracje z regionów: Racza-Leczchumi, Kachetia i Guria.

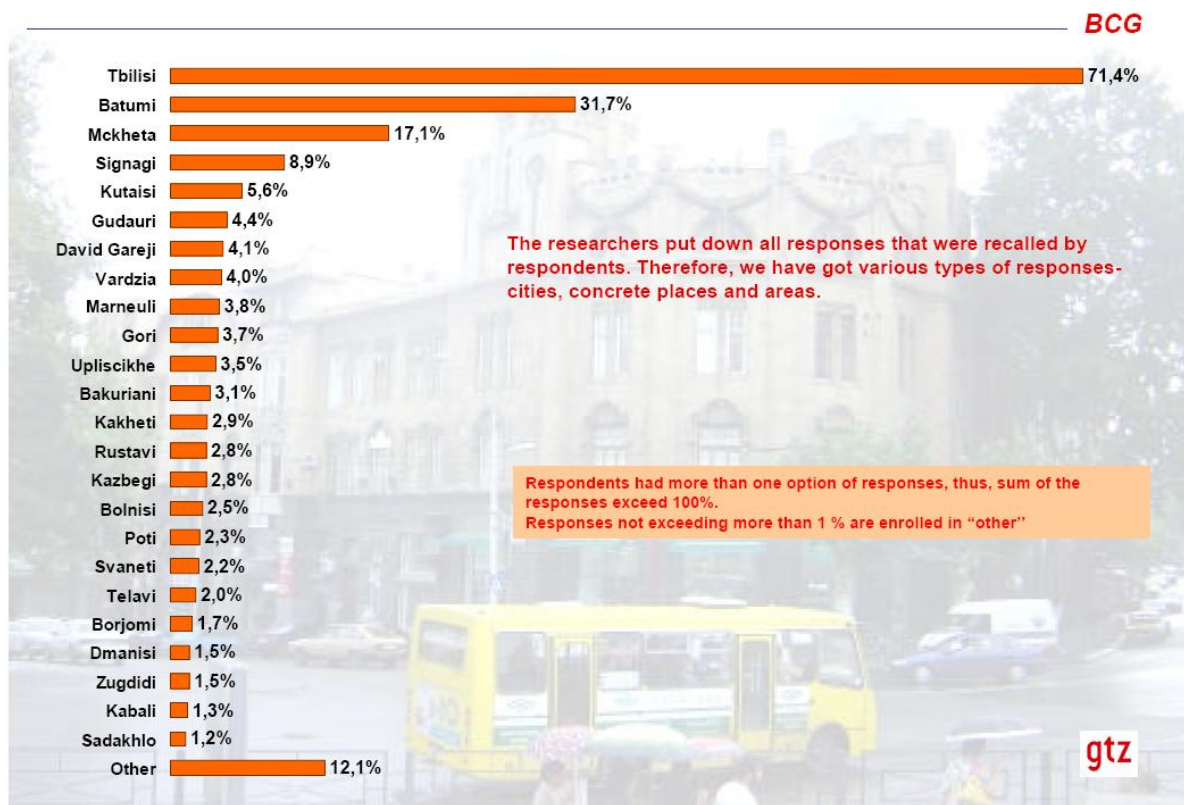
Wykres 32. Wydatki turystów w Gruzji nie obejmujące kosztów podróży (w \$)

Źródło: Ankieta przeprowadzona w 2008 r. na Międzynarodowym Lotnisku Tbilisi.
<http://www.dotr.gov.ge/files/files/Statistics/Tourism%20statistics%202007-2008.pdf>, data odczytu:
 28.04.2010

Średnie wydatki ankietowanych turystów zagranicznych w 2008 r. wynosiły ogółem 814,6 \$ na osobę, a 164 \$ na dzień. Wydatki osób podróżujących samolotem były ponad 2 razy wyższe od wydatków osób, które przekraczały granicę na granicznych punktach kontrolnych.

Wykres 33. Miejsca odwiedzane w Gruzji przez turystów zagranicznych

Źródło: Ankieta przeprowadzona w 2008 r. przez Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji wśród turystów zagranicznych
[http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Survey%20of%20International%20Travelers%20at%20the%20National%20Borders%20of%20Georgia%20\(May-June-2008\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevedi/Survey%20of%20International%20Travelers%20at%20the%20National%20Borders%20of%20Georgia%20(May-June-2008).pdf), data odczytu: 02.05.2010

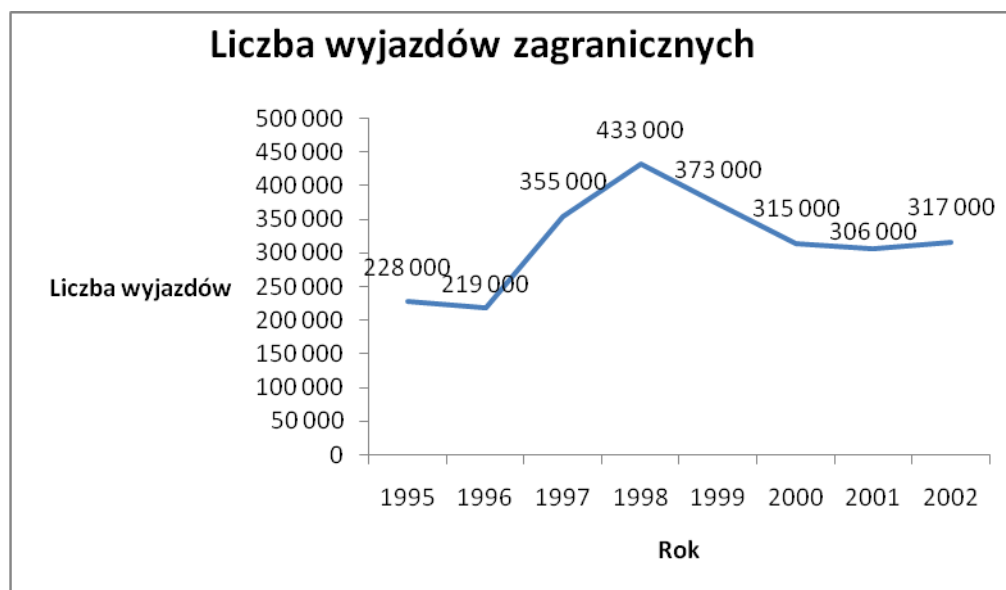
Jak wynika z przeprowadzonej ankiety, większość z 1012 respondentów (71,4%) odwiedziło Tbilisi, nieco ponad 30% - Batumi, a 17,1% - Mtscheta. Mniejszym zainteresowaniem cieszyły się miejscowości: Signagi (8,9%) oraz Kutaisi (5,6%). Inne destynacje obejmowały miejscowości rozmieszczone w różnych regionach kraju, m.in. Gudauri, David Garedża, Vardzia, Gori, Bakuriani, czy Kazbegi. Turyści unikali podróżowania do terenów konfliktowych: Abchazji i Osetii Południowej.

Dane te świadczą o tym, że najbardziej popularnymi destynacjami wśród turystów zagranicznych są: stolica kraju oraz nadmorska miejscowość wypoczynkowa, Batumi. Znajdująca się niedaleko Tbilisi Mtscheta jest w pierwszej trójce najczęściej wybieranych przez obcokrajowców miejsc w Gruzji.

III. RYNEK EMISJI TURYSTYCZNEJ

1. LICZBA PODRÓŻY ZAGRANICZNYCH.

Wykres 34. Liczba wyjazdów zagranicznych

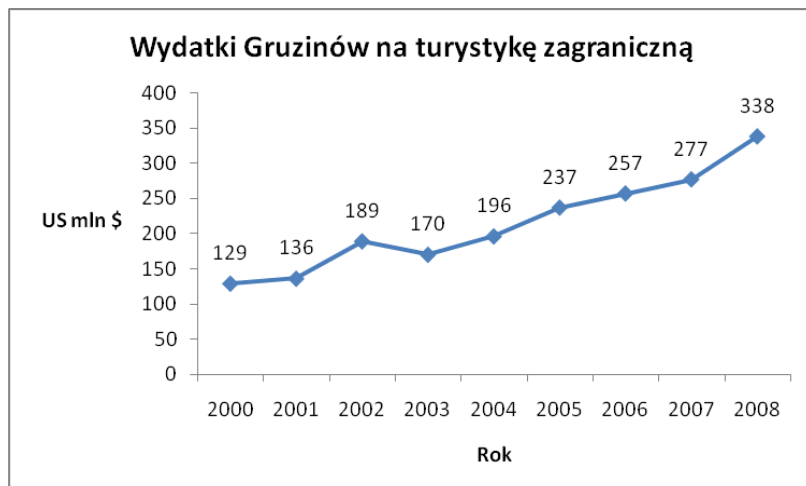

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie <http://search.worldbank.org/data?qterm=outbound+tourism&language=EN&format=html>, data odczytu: 10.05.2010

Ogólnie brakuje informacji na temat wyjazdów zagranicznych Gruzinów, ponieważ większość z nich uprawia jedynie turystykę krajową. Najwięcej wyjazdów za granicę zanotowano w 1998 r. (433 tys.) W 2002 r. było to 317 tys. osób. Nie jest to jednak jednoznaczny wskaźnik rozwoju turystyki, ponieważ duża część Gruzinów wyjechała z kraju w poszukiwaniu lepszego życia za granicą.

2. WYDATKI NA PODRÓŻE KRAJOWE I ZAGRANICZNE

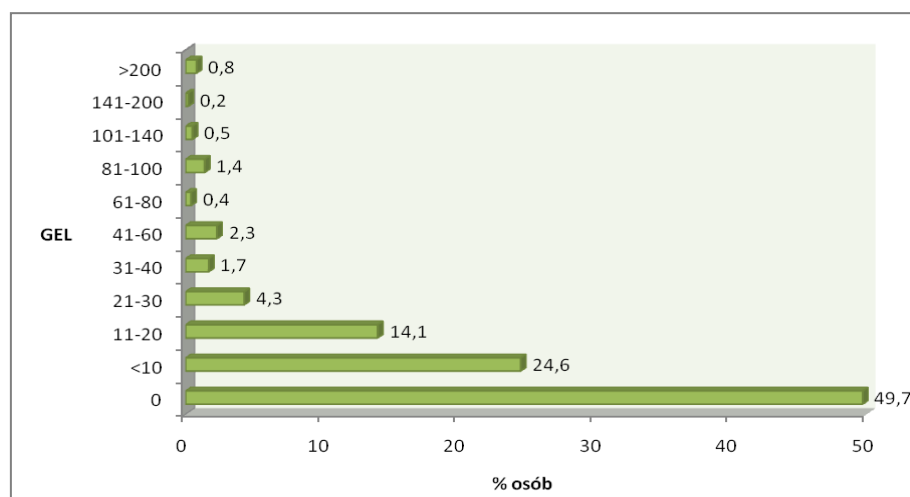
Wykres 35. Wydatki Gruzinów na turystykę zagraniczną

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie <http://search.worldbank.org/data?qterm=tourist+expenditures&language=EN&format=html>, data odczytu: 10.05.2010

Od 2003 r. wydatki Gruzinów na podróże zagraniczne ciągle wzrastają. W 2008 r. wynosiły 338 US mln \$.

Wykres 36. Pieniądze wydawane przez Gruzinów na cele turystyczne podczas urlopu

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety przeprowadzonej wśród mieszkańców Gruzji w 2008 r. przez Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji [http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 03.05.2010

Wydatki ankietowanych Gruzinów ponoszone na turystykę są bardzo małe. Co druga osoba nie wydała w czasie urlopu żadnych pieniędzy na ten cel, a co czwarta wydała tylko 10 lari. Jest to dowód na to, że Gruzini rzadko korzystają z usług turystycznych, a wolą zorganizować sobie wyjazd w sposób indywidualny. Duża część mieszkańców Gruzji posiada prywatne dachy, w których spędzają czas wolny, co może tłumaczyć tą sytuację.

3. ZRÓŻNICOWANIE GEOGRAFICZNE I ILOŚCIOWE DESTYNACJI, DO KTÓRYCH NAJCHĘTNIEJ WYJEŹDŻAJĄ MIESZKAŃCY GRUZJI

Wykres 37. Najpopularniejsze destynacje turystyczne wśród Gruzinów

Źródło: [http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20\(March-2007\).pdf](http://www.dotr.gov.ge/files/files/kvlevebi/Consumer%20Survey%20on%20National%20Tourism%20Potential%20(March-2007).pdf), data odczytu: 03.05.2010

Gruzini najchętniej wyjeżdżają do miejscowości wypoczynkowych. Najbardziej popularne są: Kobuleti, Batumi, Borżomi i Bakuriani.

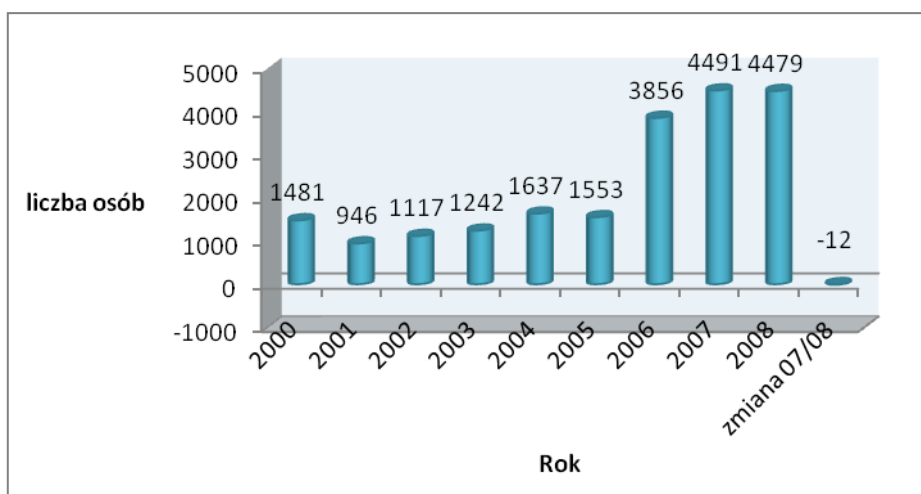
IV. ZNACZENIE RYNKU GRUZJI DLA POLSKI¹¹

Nie ma danych, które wykazywałyby, ile Gruzinów przyjeżdża do Polski w celach turystycznych. Wskaźnik Użyteczności Turystyki Zagranicznej również nie definiuje miejsca naszego kraju w wyjazdach turystycznych mieszkańców Gruzji.

Zaangażowanie marketingowe Polski na rynku Gruzji.

Gruzja nie została uwzględniona w strategii marketingowej Polski w sektorze turystyki na lata 2009-2015. Nasz kraj koncentruje się na krajach położonych niedaleko Gruzji, jak Rosja, czy Ukraina, ale nie na samej Gruzji. Stosunki polsko-gruzińskie dotyczą raczej spraw gospodarczych i handlu międzynarodowego. Turystyka zajmuje niestety miejsce drugorzędne.

Wykres 38. Wyjazdy Polaków do Gruzji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych zawartych na stronie <http://www.dotr.gov.ge/eng/statistics.php>, data odczytu: 04.05.2010

¹¹ Źródło: Polska Organizacja Turystyczna: <http://www.pot.gov.pl/dane-i-wiedza/badania-i-analizy/>, data odczytu: 08.05.2010

Gruzja nie cieszy się zbyt dużą popularnością wśród wybieranych przez Polaków destynacji turystycznych. Mimo to, nasz kraj znalazł się na 15 miejscu pod względem wielkości przyjazdów do Gruzji (w 2008r.).

W 2008 r. Gruzję odwiedziło 4479 Polaków, o 12 osób mniej niż w roku 2007. Wyjazdy Polaków do opisywanego kraju zaczęły się znacznie zwiększać od 2006r. Oznacza to, że coraz więcej naszych rodaków interesuje się tym, jeszcze stosunkowo mało znanym krajem w Europie.

W 2008 r. udział Europy w światowym rynku turystycznym wynosił nieco ponad 50%, z czego prawie 11% stanowił ruch turystyczny Europy Centralnej i Wschodniej. Największy udział w rynku europejskim miał region Europy Południowej i Morza Śródziemnego (19,5%), jednak przyjazdy do tego regionu w 2008 r. wzrosły jedynie o 0,8%.¹²

Gruzja nie mieści się w pierwszej dwudziestce głównych europejskich destynacji, jednak z roku na rok odwiedza ją coraz więcej turystów.

Niestety, wydarzeniem, jakie w sposób negatywny wpłynęło na turystykę w Gruzji była z pewnością 5-dniowa wojna gruzińsko-rosyjska w 2008 r. Turyści bardziej ostrożni, obawiający się o swoje bezpieczeństwo wolą unikać miejsc konfliktowych. Z drugiej strony, to wydarzenie zmusiło Gruzję do wprowadzenia działań promujących kraj za granicą. Republika Gruzji chce się pokazać światu z jak najlepszej strony, wzbudzić w turystach zaufanie oraz zachęcić do odwiedzin poprzez ukazywanie jej bogatej kultury i naturalnego piękna gruzińskich krajobrazów.

Jednak ze względu na bardzo małą, wręcz minimalną aktywność turystyczną mieszkańców Gruzji za granicą, jest to kraj mało użyteczny dla Polski. Bierny styl życia Gruzinów, a także wysokie bezrobocie i niski status finansowy gruzińskich gospodarstw domowych, to czynniki, które w dużym stopniu determinują niski poziom rozwoju turystyki w tym kraju. Chcąc przyciągnąć turystów gruzińskich do Polski, należałoby najpierw zmienić ich świadomość co do wartości czasu wolnego i wykorzystywania go w sposób aktywny, m.in. poprzez turystykę. Drugim ważnym elementem jest rozwój gospodarczy kraju i stwarzanie możliwości obywatelom Gruzji do lepszych warunków finansowych i tym samym do lepszego życia.

Stan infrastruktury turystycznej Gruzji pozostawia ciągle wiele do życzenia. Mimo nowych inwestycji, jak budowa nowych dróg, czy nowego terminala lotniczego w Tbilisi, kraj ten musi przebyć jeszcze długą drogę, by stać się jedną z chętniej wybieranych europejskich destynacji. Gruzja wymaga przede wszystkim poprawy bazy noclegowej oraz sieci informacji turystycznej. Rewolucji wymaga również system kształcenia kadr w sektorze turystyki, począwszy od stworzenia branżowych

¹² Źródło: Dane prognozowe UN WTO <http://www.unwto.org/facts/eng/highlights.htm>, data odczytu: 06.05.2010

kierunków na wyższych uczelniach, czy szkół zawodowych kształcących w zakresie hotelarstwa i obsługi ruchu turystycznego, na nauce języków obcych skończywszy.

Szansą dla Gruzji jest jej bogata kultura, gościnność jej mieszkańców oraz potencjał turystyczny obejmujący liczne walory przyrodnicze i antropogeniczne. Gruzja jest rajem dla poszukiwaczy nowych doznań, przygód, dla globtroterów, którzy wyżej cenią sobie obcowanie z miejscową ludnością i poznawanie jej kultury, niż wygodę podczas podróżowania. Turystyka alternatywna ma duże szanse powodzenia na rynku turystycznym Gruzji. Warto wykorzystać tę okazję, nim ten kraj stanie się kolejnym punktem na mapie, typowych w dzisiejszym świecie, turystów „zaliczaczy”.

Dla Polaków, dużą zachętą do odwiedzin tego niezwykłego kraju może być sympatia, jaką Gruzini darzą nasz naród. Wojciech Materski pisał: „Polak – Gruzin dwa bratanki”.¹³ Czego więcej może pragnąć turysta będąc w obcym kraju, niż zrozumienia, życzliwości i przyjaźni. Z całą pewnością, mimo słabo rozwiniętej infrastruktury turystycznej, każdy Polak wyjedzie z Gruzji z uśmiechem na twarzy i nie wykluczone, że będzie chciał kiedyś do niej powrócić...

¹³ Materski W., *Historia państw świata w XX i XXI wieku. Gruzja.*, Wyd. TRIO, Warszawa, 2010 r.

BIBLIOGRAFIA:

Pozycje książkowe:

1. Kamiński K., *Gruzja Armenia. Magiczne Zakaukazie*, Wyd. Bezdroża, Kraków, 2006 r.
2. Materski W., *Historia państw świata w XX i XXI wieku. Gruzja.*, Wyd. TRIO, Warszawa, 2010 r.

Strony internetowe:

1. Departament Turystyki i Miejscowości Wypoczynkowych Gruzji: www.dotr.gov.ge
1. Narodowe Biuro Statystyczne Gruzji: www.geostat.ge
2. Podróżowanie do Gruzji: www.georgia.travel
3. Gruzińskie Stowarzyszenie Turystyki: www.tourismassociation.ge
4. Bank Światowy: www.worldbank.org
5. Stowarzyszenie Gruzińskich Touroperatorów: www.gitoa.ge
6. Światowa Organizacja Turystyki: www.unwto.org
7. Narodowa Agencja Inwestycyjna: www.investingeorgia.org
8. Polska Organizacja Turystyczna: www.pot.gov.pl
9. Podróżowanie w Azji: www.asia.com
10. Stowarzyszenie Dom Kaukaski w Polsce: <http://domkaukaski.org/>
11. Blog Gruzińskiego Stowarzyszenia Turystyki: <http://travel-in-georgia.blogspot.com/>
12. Przewodnik po świecie: www.worldtravelguide.net
13. Kaukaski Portal: www.kaukaz.pl
14. Tbilisi Info: www.info-tbilisi.com
15. World Tourism Directory: www.worldtourismdirectory.com
16. Kampanie Społeczne: www.kampaniespoleczne.pl
17. Projekt SME Wspierający Gruzję: www.iesc.ge
18. Szkoła Przewodników Newkaz: <http://newkaz.com/>
19. Międzynarodowa Organizacja Lotnictwa Cywilnego: www.icao.int
20. Uniwersytet Kaukaski: <http://cu.edu.ge/>
21. Tbiliska Międzynarodowa Szkoła Zarządzania Hotelarskiego: <http://tisohm.ge/>
22. Spis Uniwersytetów w Gruzji: www.university-directory.eu
23. Projekt Nations Online: www.nationsonline.org
24. Panoramio: www.panoramio.org
25. Trek Earth – portal pasjonatów fotografii: www.trekearth.com
26. Mapy Świata: www.mapsofworld.com

SPIS ILUSTRACJI

Ilustracja 1 Plakat promujący kampanię "Poznajmy się z dobrej strony"	40
---	----

SPIS FOTOGRAFII:

Fot. 1. Kościół Tsminda Sameba, Gergeti.....	8
Fot. 2. Góra Kazbek, Wielki Kaukaz.....	8
Fot. 3. Dawid Garedża - średniowieczny kompleks klasztorny	10

SPIS MAP:

Mapa 1. Mapa fizyczna Gruzji	5
Mapa 2. Polityczna mapa Gruzji	6
Mapa 3. Mapa najważniejszych zabytków gruzińskich.....	7
Mapa 4. Główne drogi w Gruzji	33
Mapa 5. Porty lotnicze Gruzji.....	36

SPIS TABEL, SCHEMATÓW I WYKRESÓW:

Tabela 1 Częstotliwość wykonywanych przez Gruzinów czynności w czasie wolnym – zajęcia w domu.	18
 Schemat 1 Bezpośrednie międzynarodowe połączenia lotnicze z Tbilisi	 36
 Wykres 1. Demografia ankietowanych turystów zagranicznych	 11
Wykres 2. Główne cele przyjazdów do Gruzji	12
Wykres 3. Długość pobytów turystów zagranicznych w Gruzji.....	13
Wykres 4. Z kim Gruzini spędzili urlop w latach 2006-2007	14
Wykres 5. Gdzie Gruzini spędzili urlop w latach 2006-2007.....	15
Wykres 6. Najpopularniejsza pora roku na urlop wśród Gruzinów	16
Wykres 7. Ilość dni przeznaczana na urlop przez Gruzinów	17

Wykres 8. Częstotliwość korzystania z urlopu przez Gruzinów	17
Wykres 9. Rodzaj uprawianych aktywności w czasie wolnym poza domem przez mieszkańców Tbilisi	19
Wykres 10. Obciążenie pracą mieszkańców Gruzji	20
Wykres 11. Populacja Gruzji według wieku (2009 r.)	21
Wykres 12. Struktura wieku mieszkańców Gruzji (2008 r.).....	21
Wykres 13. Populacja Gruzji według płci (2009 r.).....	22
Wykres 14. Wykształcenie osób pracujących w Gruzji w 2007 r.	23
Wykres 15. Wielkość zatrudnienia w Gruzji od 1991 r.	24
Wykres 16. Produkt Krajowy Brutto Gruzji	25
Wykres 17. Średnie miesięczne dochody Gruzinów	26
Wykres 18. Średnie miesięczne wydatki Gruzinów.....	26
Wykres 19. Status finansowy gospodarstw domowych w Gruzji.....	27
Wykres 20. Gruzjińskie gospodarstwa domowe posiadające własny samochód	27
Wykres 21. Czego Gruzini oczekują od urlopu	28
Wykres 22. Gruzjińska koncepcja urlopu	29
Wykres 23. Co decyduje o wyborze hotelu przez Gruzinów.....	30
Wykres 24. Liczba zatrudnionych osób w hotelach i restauracjach Gruzji według regionów (2008 r.) .	31
Wykres 25. Liczba pasażerów korzystających z transportu w Gruzji, według typów transportu (2008 r.)	34
Wykres 26. Przyjazdy zagraniczne do Gruzji według środków transportu	37
Wykres 27. Przyjazdy turystów zagranicznych do Gruzji	41
Wykres 28. Czołowe kraje odwiedzające Gruzję (2008 r.)	42
Wykres 29. Przyjazdy turystów zagranicznych do Gruzji wg miesięcy	43
Wykres 30. Wpływy z turystyki przyjazdowej (w mln \$).....	44
Wykres 31. Obrót hoteli i restauracji według regionów (2008 r.).....	44
Wykres 32. Wydatki turystów w Gruzji nie obejmujące kosztów podróży (w \$).....	45
Wykres 33. Miejsca odwiedzane w Gruzji przez turystów zagranicznych	46
Wykres 34. Liczba wyjazdów zagranicznych	47

Wykres 35. Wydatki Gruzinów na turystykę zagraniczną	48
Wykres 36. Pieniądze wydawane przez Gruzinów na cele turystyczne podczas urlopu	48
Wykres 37. Najpopularniejsze destynacje turystyczne wśród Gruzinów	49
Wykres 38. Wyjazdy Polaków do Gruzji	50